

ΤΟ ΚΥΡΟΣ ΚΑΙ Η ΙΣΧΥΣ ΤΩΝ ΙΕΡΩΝ ΚΑΝΟΝΩΝ

(ΑΥΘΕΝΤΙΚΟΤΗΣ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΟΤΗΣ ΤΩΝ ΙΕΡΩΝ ΚΑΝΟΝΩΝ)

Υ Π Ο

ΠΑΝΑΓ. Ι. ΜΠΟΥΜΗ Δρ. Θ.

1. Εισαγωγικά.

Εἰς τὴν διαπραγμάτευσιν τοῦ παρόντος θέματος θὰ προσπαθήσωμεν νὰ εἴμεθα ὅσον εἶναι δυνατόν σαφεῖς καὶ ἀπλοῖ. Καὶ τοῦτο, διότι διὰ τῆς σαφηνείας ἐπιτυγχάνεται ἡ κατανόησις μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων καὶ ἐν συνεχείᾳ ἡ ἐνότης τοῦ πνεύματος αὐτῶν. Ἐπὶ τοῦ προκειμένου σχετικοὶ εἶναι καὶ οἱ λόγοι τοῦ ἀειμνήστου καθηγητοῦ Δημ. Μπαλάνου, τοὺς ὁποίους οὗτος εἶπεν ἀναφερόμενος εἰς τὸ ἔτερον σπουδαιότατον πρόβλημα, τὸ τῆς συγκλήσεως Πανορθοδόξου συνόδου: «Θὰ μοι ἐπιτρέψητε (εἶπεν) εἰς τὴν διατύπωσίν μου νὰ εἴμαι ὡς οἶόν τε σύντομος καὶ εἰλικρινής, ἄνευ διπλωματικῶν ἐπιφυλάξεων καὶ διαφοροῦμένων, φρονῶν ὅτι μόνον διὰ σαφοῦς καὶ εἰλικρινοῦς ἀνταλλαγῆς γνωμῶν θὰ δυναθῆ νὰ προκύψῃ ἡ ἀλήθεια, τὴν ὁποίαν πάντες ἡμεῖς, ἔστω καὶ διὰ διαφορῶν ὁδῶν, ἐπιζητοῦμεν»¹.

Εἶπομεν ὅτι θὰ ἐπιχειρήσωμεν νὰ εἴμεθα σαφεῖς, διότι ἴσως ἐκ τῶν πραγμάτων ἀποδειχθῆ, ὅτι ἡ ἐπίτευξις τούτου δὲν εἶναι τόσον εὐχερής, καθ' ὅσον τὸ ὑπὸ διαπραγμάτευσιν θέμα τυγχάνει δυσχερέστατον. Ἡ δυσχέρεια δὲ αὕτη ἐπιτείνεται καὶ ἐκ τοῦ γεγονότος, ὅτι τοῦτο, εὐρισκόμενον εἰς τὸ ἐπίκεντρον τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ σήμερον ἐνδιαφέροντος, προβάλλεται ἀπὸ πλείστας ὅσας πλευρὰς καὶ ἐμφανίζεται ὑπὸ ἀναλόγους πτυχάς, προκαλουμένης οὕτω ἰκανῆς περὶ τοὺς ἱεροὺς κανόνας διαφωνίας. Ἐνταῦθα εἰσαγωγικῶς πως θὰ ἠθέλομεν νὰ σημειώσωμεν, ὅτι σήμερον βασικῶς ἡ περὶ τοὺς ἱεροὺς κανόνας διαφωνία ἀναφέρεται εἰς τὸ θεμελιῶδες θέμα τῆς ἀυθεντικότητος αὐτῶν. Ἴσως δὲ ἡ διαφωνία αὕτη καὶ ἡ διαφορὰ γνωμῶν νὰ εἶναι ἐν μέρει δεδικοιολογημένη, διότι δυστυχῶς δὲν γίνεται ἡ ἀπαιτουμένη σαφῆς διάκρισις μεταξὺ τῶν πράγματι ἱερῶν κανόνων καὶ τῶν ποικίλων ἐκκλησιαστικῶν κανονισμῶν.

1. Δ η μ . Μ π α λ ά ν ο υ, Τὸ πρόβλημα τῆς συγκλήσεως Οἰκουμενικῆς Συνόδου, (Ἀνάπτυον ἐκ τῆς Ἐπιστημονικῆς Ἐπετηρίδος τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, τόμ. (Γ') 1936-37), Ἐν Ἀθήναις 1937, σελ. 11.

Σχετική καὶ ἐπακόλουθος αἰτία διαφωνίας μεταξύ τοῦ πληρώματος τῆς Ἐκκλησίας, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸ θέμα τῶν ἱερῶν κανόνων, εἶναι καὶ ἡ περὶ τὴν λειτουργικότητα αὐτῶν ἐπικρατοῦσα σύγχυσις, τ. ἔ. ἡ περὶ τὴν ἰσχὺν καὶ ἐφαρμογὴν αὐτῶν ἀτελής γνῶσις ἢ καὶ παντελής ἀγνοία.

2. Τὸ κῦρος τῶν ἱ. κανόνων.

Καὶ νῦν ἐρχόμεθα κατὰ πρῶτον εἰς τὴν ἐξέτασιν τοῦ θέματος τοῦ κύρους ἢ τῆς αὐθεντικότητος τῶν ἱερῶν κανόνων. Εἶναι εἰς πάντας γνωστὸν ἀπὸ τὰς διαφοροῦς ἐπὶ ἐκκλησιαστικοῦ ἢ καὶ ἀπλῶς θεολογικοῦ ἐπιστημονικοῦ ἐπιπέδου συζητήσεις, ὅτι τὸ ἐπίκεντρον τῆς περὶ τοὺς ἱεροὺς κανόνας διαφωνίας εὐρίσκεται εἰς τὸ θέμα τῆς αὐθεντικότητος ἢ σχετικότητος αὐτῶν, ἢ ἄλλως τῆς προσωρινότητος ἢ μονιμότητος τούτων. Ἄλλοι τ. ἔ. ὀμιλοῦν περὶ τοῦ προσκαίρου ἢ σχετικοῦ καὶ ἄλλοι περὶ τοῦ αἰωνίου ἢ ἀπολύτου κύρους τῶν ἱερῶν κανόνων. Καὶ τὸ θέμα τοῦτο, νομίζομεν, ὅτι ἐνέχει ζωτικωτάτην σημασίαν διὰ τὸν χριστιανόν, διὰ τὸν ἄνθρωπον γενικῶς. Εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο ἀξίζει νὰ μεταφέρωμεν παρατήρησιν τινα τοῦ Ρώσου καθηγητοῦ πατρὸς Ἰωάννου Μάγεντορφ. Οὗτος λέγει: «Ἡ διάκρισις μεταξύ ἀπολύτου καὶ σχετικοῦ εἶναι, νομίζω, τὸ περισσότερο ἐπεῖγον ἀπὸ ὅλα τὰ προβλήματα πού ἔχουν νὰ ἀντιμετωπίσουν σήμερον οἱ Ὀρθόδοξοι θεολόγοι... Μόνον ἐὰν ἀνακαλύψωμεν καὶ γνωρίσωμεν ἐπαρκῶς τὸ Ἀπόλυτον, θὰ κατορθώσωμεν νὰ προσανατολισθῶμεν ἀσφαλῶς μέσα εἰς τὴν μάζαν τῶν ἀνθρωπίνων παραδόσεων καὶ συνηθειῶν καὶ θὰ ἠμπορέσωμεν νὰ κάμωμεν τοὺς ἀναγκαίους διαχωρισμοὺς καὶ τὰς ἀπαραιτήτους ἐκκαθαρίσεις»².

Τὸ θέμα δὲ τοῦτο περὶ τοῦ ἀπολύτου κύρους τῶν ἱερῶν κανόνων εἶναι ζωτικώτατον, διότι συνυφαίνεται ἀμέσως καὶ πρὸς τὸ πρόβλημα τῆς ὀρθότητος τούτων, τ. ἔ. πρὸς τὴν ὑπ' αὐτῶν ἐκφραζομένην ἀλήθειαν, πράγμα ὅπερ ἔχει σχέσιν καὶ πρὸς τὸ πρόβλημα τῆς προελεύσεως τῶν ἱερῶν κανόνων. Ἐὰν τ. ἔ. οὗτοι εἶναι πράγματι θεῖαι ἐντολαί, ἢ μήπως εἶναι ἀνθρώπινα κατασκευάσματα καὶ ἐντάλματα. Ὁ καθηγητῆς Λ. Φιλιππίδης ἔγραφε σχετικῶς: «Ὁρθὸν εἶναι τὸ Ἀληθές καὶ Ἀληθές εἶναι ὅ,τι ὁ Θεὸς ἀπεκάλυψεν — ὅ,τι ὁ Θεὸς θέλει... Τοῦτο — ὅ,τι ὁ Θεὸς ἀπεκάλυψε — κεῖται ἐνώπιον ἡμῶν ἐφ' ἀπαξ δεδομένον, ἀλλὰ δι' αἰωνίου ἰσχύος»³.

Ἡ συζήτησις ἐπὶ τοῦ προκειμένου προβλήματος εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπεκταθῇ πολὺ καὶ νὰ παρεκτραπῇ μάλιστα πρὸς διαφοροὺς κατευθύνσεις, μακρὰν

2. Ἰω. Μάγεντορφ, Παράδοσις τῆς Ἐκκλησίας καὶ παραδόσεις τῶν ἀνθρώπων, ἐν «Θεολογία — Ἀλήθεια καὶ Ζωή», Ἀθήναι 1962, σελ. 133.

3. Λεων. Φιλιππίδου, Ἡ ἀπὸ Παλαιᾶς καὶ Νέας Ρώμης κινήσις πρὸς ἐπάνοδον τοῦ πληρώματος τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ εἰς τὴν ἀρχικὴν ἐνότητα, Ἀθήναι 1970, σελ. 32.

τοῦ κυρίως θέματος, δυσχεραίνουσα καὶ τὴν λύσιν αὐτοῦ. "Ὁμως συμφώνως καὶ πρὸς ὅσα ἐλέχθησαν ἐν ἀρχῇ θὰ ἐπιχειρήσωμεν, ἀντὶ ἄλλης συζητήσεως καὶ μεθόδου, νὰ παραθέσωμεν ἐναυθὰ μετὰ σαφηνείας τὰς μαρτυρίας αὐτῶν τούτων τῶν ἱερῶν κανόνων, ἢ, ὕπερ τὸ αὐτό, τὰς μαρτυρίας τῶν θεσπισάντων τοὺς κανόνας τούτους πατέρων τῆς Ἐκκλησίας.

Οὕτως, εἰς τὸν β' κανόνα τῆς Πενθέκτης Οἰκουμενικῆς Συνόδου, ὅστις ἀποτελεῖ ἐν εἶδος ἐπισήμου συνοπτικῆς κωδικοποιήσεως τῶν ἱερῶν κανόνων τῆς Ἐκκλησίας⁴, ἀναγιγνώσκομεν: α' Ἐδοξε δὲ καὶ τοῦτο τῇ ἁγίᾳ ταύτῃ συνόδῳ κάλλιστά τε καὶ σπουδαιότατα, ὥστε μένειν καὶ ἀπὸ τοῦ νῦν β ε β α ί ο υ ς κ α ι ἄ σ φ α λ ε ῖ ς, πρὸς ψυχῶν θεραπείαν καὶ ἰατρειάν παθῶν, τοὺς ὑπὸ τῶν πρὸ ἡμῶν ἁγίων καὶ μακαρίων Πατέρων δεχθέντας καὶ κυρωθέντας, ἀλλὰ μὴν καὶ παραδοθέντας ἡμῖν ὀνόματι τῶν ἁγίων καὶ ἐνδόξων Ἀποστόλων ὀγδοήκοντα πέντε κανόνας... καὶ τοὺς λοιποὺς πάντας ἱεροὺς κανόνας, τοὺς ὑπὸ τῶν ἁγίων καὶ μακαρίων Πατέρων ἡμῶν ἐκτεθέντας⁵... Καὶ μηδενὶ ἐξεῖναι τοὺς προδηλωθέντας παραχαράττειν κανόνας, ἢ ἀθετεῖν, ἢ ἐτέρους παρὰ τοὺς προκειμένους παραδέχεσθαι κανόνας, ψευδεπιγράφως ὑπὸ τινων συντεθέντας, τῶν τὴν ἀλήθειαν καπηλεύειν ἐπιχειρησάντων. Εἰ δέ τις ἄλῳ (=συλληφθῆ) κανόνα τινὰ τῶν εἰρημένων καινοτομῶν, ἢ ἀνατρέπειν ἐπιχειρῶν, ὑπεύθυνος ἔσται κατὰ

4. Πρβλ. Β α ρ θ ο λ ο μ α ί ο υ Ἀ ρ χ ο ν τ ὶ ὶ ν η (Ἀρχιμ. καὶ νῦν ἐπισκόπου Φιλαδελφείας), Περὶ τὴν κωδικοποίησιν τῶν ἱερῶν κανόνων καὶ τῶν κανονικῶν διατάξεων ἐν τῇ Ὁρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ, Θεσσαλονίκη 1970, σελ. 19.

5. Καὶ ἀναφέρει ἐν συνεχείᾳ ποιοὶ εἶναι οἱ κανόνες οὗτοι: «τουτέστι τῶν τε ἐν Νικαίᾳ συναθροισθέντων τριακοσίων δεκαοκτῶ ἁγίων Πατέρων, καὶ τῶν ἐν Ἀγυρᾷ· ἔτι μὴν καὶ τῶν ἐν Νεοκαισαρείᾳ, ὡσαύτως καὶ τῶν ἐν Γάγγραις· πρὸς τούτοις δὲ καὶ τῶν ἐν Ἀντιοχείᾳ τῆς Συρίας· ἀλλὰ μὴν καὶ τῶν ἐν Λαοδικείᾳ τῆς Φρυγίας· προσέτι καὶ τῶν ἑκατὸν πενήκοντα, τῶν ἐν ταύτῃ τῇ θεοφυλάκτῳ καὶ βασιλίδι συνεληθόντων πόλει, καὶ τῶν διακοσίων, τῶν ἐν τῇ Ἐφεσίῳ μητροπόλει τὸ πρότερον συναγερμένων· καὶ τῶν ἐν Χαλκηδόνι, τῶν ἑξακοσίων τριάκοντα ἁγίων καὶ μακαρίων Πατέρων· ὡσαύτως καὶ τῶν ἐν Σαρδικῇ· ἔτι μὴν καὶ τῶν ἐν Κερθαγένῃ· προσέτι γε μὴν καὶ τῶν ἐν αὐθις ἐν ταύτῃ τῇ θεοφυλάκτῳ καὶ βασιλίδι πόλει συνεληθόντων ἐπὶ Νεκταρίου τοῦ τῆς βασιλίδος ταύτης πόλεως προέδρου, καὶ Θεοφίλου (=Τιμοθέου), τοῦ γενομένου Ἀλεξανδρείας ἀρχιεπισκόπου· ἀλλὰ μὴν καὶ Διονυσίου ἀρχιεπισκόπου γενομένου Ἀλεξανδρείας μεγαλοπόλεως, καὶ Πέτρου γενομένου Ἀλεξανδρείας, καὶ μάρτυρος, καὶ Γρηγορίου ἐπισκόπου γενομένου Νεοκαισαρείας, τοῦ θαυματουργοῦ, Ἀθανασίου ἀρχιεπισκόπου Ἀλεξανδρείας, Βασιλείου ἀρχιεπισκόπου Καισαρείας Καππαδοκίας, Γρηγορίου ἐπισκόπου Νύσσης, Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, Ἀμφιλοχίου τοῦ Ἰκονίου, Τιμοθέου ἀρχιεπισκόπου γενομένου Ἀλεξανδρείας τὸ πρότερον, Θεοφίλου ἀρχιεπισκόπου τῆς αὐτῆς Ἀλεξανδρέων μεγαλοπόλεως, Κυρίλλου ἀρχιεπισκόπου τῆς Ἀλεξανδρείας, καὶ Γενναδίου Πατριάρχου γενομένου τῆς θεοφυλάκτου ταύτης καὶ βασιλίδος πόλεως· ἔτι μὴν καὶ τὸν ὑπὸ Κυπριανοῦ, τοῦ γενομένου ἀρχιεπισκόπου τῆς Ἄφρων χώρας καὶ μάρτυρος, καὶ τῆς κατ' αὐτὸν συνόδου ἐκτεθέντα κανόνα, ὃς ἐν τοῖς τῶν προειρημένων προέδρων τόποις, καὶ μόνον, κατὰ τὸ παραδοθὲν αὐτοῖς ἔθος, ἐκράτησε» (Γ. Ρ ἄ λ η—Μ. Π ο τ ἡ, Σύνταγμα τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων, τόμ. Β', Ἀθήνησι 1852, σελ. 308 ἐξ.).

τὸν τοιοῦτον κανόνα, ὡς αὐτὸς διαγορεύει, τὴν ἐπιτιμίαν δεχόμενος, καὶ δι' αὐτοῦ ἐν ᾧ περ πταίει θεραπευόμενος»⁶.

Ἐπίσης εἰς τὸν α' κανόνα τῆς Ζ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου⁷ διαβάζομεν: «Τοῖς τὴν ἱερατικὴν λαχοῦσιν ἀξίαν, μαρτύριά τε καὶ κατορθώματα, αἱ τῶν κανονικῶν διατάξεων εἰσιν ὑποτυπώσεις· ἄς ἀσμένως δεχόμενοι, μετὰ τοῦ θεοφάντορος Δαβίδ ἄδομεν, πρὸς τὸν Δεσπότην Θεόν, λέγοντες· Ἐν τῇ ὁδῷ τῶν μαρτυρίων σου ἐτέρφθην, ὡς ἐπὶ παντὶ πλούτῳ... Τούτων οὖν οὕτως ὄντων, καὶ διαμαρτυρουμένων ἡμῖν, ἀγαλλιώμενοι ἐπ' αὐτοῖς, ὡς εἴ τις εὖροι σκύλα (=λάφυρα) πολλά, ἀσπασίως τοὺς θείους κανόνας ἐνστερνιζόμεθα καὶ ὁ λ ὅ κ λ η ρ ο ν τ ῆ ν α ὕ τ ῶ ν δ ι α τ α γ ῆ ν καὶ ἀ σ ἄ λ ε υ τ ο ν κ ρ α τ ὕ ν ο μ ε ν»⁸.

Τὸ ἀπόλυτον, λοιπόν, κῦρος τῶν ἱερῶν κανόνων ὑποδηλοῖ κατὰ πρῶτον τὸ γεγονός, ὅτι αὐταὶ αὐταὶ αἱ οἰκουμενικαὶ σύνοδοι ἀπαγορεύουν τὴν ἀλλοίωσιν ἢ παραχάραξιν τούτων. Ἐπὶ τοῦ θέματος τῆς ἀπαγορεύσεως ταύτης ὁ καθηγητῆς Κων. Μουρατίδης γράφει: «Αὐτὴ ἡ... ἀπόλυτος ἐμμονὴ εἰς τὴν πιστότητα καὶ ἰσχὺν τῶν παλαιότερων Κανόνων καὶ τῆς ἀπαγορεύσεως πάσης ἀθετήσεως, καινοτομίας ἢ καταργήσεως τοῦ περιεχομένου αὐτῶν ὑπὸ τῶν ἀνωτέρω Οἰκουμενικῶν Συνόδων ἐκφράζει αὐτὴν ἀκριβῶς τὴν βαθεῖαν πεποίθησιν τῆς ἐκκλησιαστικῆς Συνειδήσεως περὶ τοῦ αἰώνιου κύρους καὶ τοῦ ἀμεταβλήτου τοῦ ὑπὸ τοῦ Ἁγ. Πνεύματος ἐμπνευσθέντος περιεχομένου τῶν ἱερῶν Κανόνων»⁹.

Ἐκ τοῦ γεγονότος τούτου, ὅτι δηλαδὴ ἀπαγορεύεται ὑπὸ τῶν κανόνων ἢ παραχάραξις αὐτῶν, συναγεται καὶ τὸ συμπέρασμα, ὅτι οἱ ἐν λόγῳ κανόνες εἶναι ἀλάθητοι, ὅτι ὑποδεικνύουν τὸ ὀρθόν, ὅτι περιέχουσι τὴν ἀλήθειαν. Ἐὰν οἱ ἱεροὶ κανόνες δὲν παρῆχον τὸ ὀρθόν, ἀλλὰ περιεῖχον ἐσφαλμένας διατάξεις, τότε διὰ ποῖον λόγον νὰ μὴ ἐδέχοντο ἐκ τῶν ὑστέρων διόρθωσιν τινα; Τὸ ἀνωτέρω συμπέρασμα ἐπιβεβαιοῦται καὶ ἐκ τοῦ ἤδη μνημονευθέντος β' κανόνος τῆς Πενθέκτης Οἰκ. Συνόδου, λέγοντος: «Μηδενὶ ἐξεῖναι τοὺς προδηλωθέντας παραχαράττειν κανόνας... ἢ ἑτέρους παρὰ τοὺς προκειμένους παραδέχεσθαι κανόνας, ψευδεπιγράφως ὑπὸ τινων συντεθέντας, τῶν τὴν ἀλήθειαν καπηλεύειν ἐπιχειρησάντων»¹⁰.

Ἐχουν, λοιπόν, τὴν μαρτυρίαν οἱ ἱεροὶ κανόνες, ὅτι παρέχουν τὴν ἀλή-

6. Ρ ἄ λ λ η—Π ο τ λ ῆ, τόμ. Β', σελ. 309-310.

7. Εἰς τοὺς ἀνωτέρω μνημονευμένους κανόνας τῆς μικρᾶς ἀλλ' ἐπισήμου κωδικοποιήσεως τῶν ἱ. κανόνων τῆς Ἐκκλησίας ὀφείλουσι νὰ συμπεριληφθοῦν καὶ οἱ κανόνες τῆς Ζ' Οἰκουμ. Συνόδου, καθ' ὅσον εἶναι ἰσόκυροι πρὸς αὐτούς.

8. Ρ ἄ λ λ η—Π ο τ λ ῆ, τόμ. Β', σελ. 555-556.

9. Κ ω ν. Μ ο υ ρ α τ ῖ δ ο υ, Τὸ αἰώνιον κῦρος τῶν ἱερῶν κανόνων, Ἀθήναι 1972, σελ. 61-62. Πρβλ. καὶ Β λ. Φ ε ι δ ᾶ, Ἱστορικοκανονικαὶ καὶ ἐκκλησιολογικαὶ προϋποθέσεις ἐρμηνείας τῶν ἱερῶν κανόνων, Ἀθήναι 1972, σελ. 44.

10. Ρ ἄ λ λ η—Π ο τ λ ῆ, τόμ. Β', σελ. 309-310.

θειαν. Καί τοῦτο, διότι συγχρόνως ἔχουν τήν αὐτομαρτυρίαν, ὅτι ἐθεσπίσθησαν ὑπό τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων δια τοῦ φωτισμοῦ καί τῆ ἐπιστασία τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, τοῦ πνεύματος τῆς ἀληθείας¹¹. Οὕτως, ἐν τῷ α' κανόνι τῆς Ζ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου διακηρύσσεται: «... ἀσπασίως τοὺς θείους κανόνας ἐνστερνιζόμεθα καί ὀλόκληρον τήν αὐτῶν διαταγήν καί ἀσάλευτον κρατούμεν τῶν ἐκτεθέντων ὑπό τῶν σαλπύγγων τοῦ Πνεύματος πανευφήμων Ἀποστόλων, τῶν τε Ἁγίων ἐξ Οἰκουμενικῶν Συνόδων, καί τῶν τοπικῶς συναθροισθειῶν ἐπὶ ἐκδόσει τοιούτων διαταγμάτων καί τῶν ἁγίων Πατέρων ἡμῶν· ἐξ ἐνός γὰρ καί τοῦ αὐτοῦ Πνεύματος ἀγασθέντες, ὥρισαν τὰ συμφέροντα»¹². Οὕτω διακηρύσσεται ὑπό τῆς Ζ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου «κατὰ τὸν πλέον πανηγυρικὸν τρόπον ἢ κρατοῦσα ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ συνειδήσει βαθυτάτη πεποιθήσις περὶ τῆς φύσεως καί τοῦ χαρακτῆρος τῶν θείων καί ἱερῶν τῆς Ἐκκλησίας κανόνων ὡς καρπῶν τοῦ Παναγίου Πνεύματος»¹³.

Περὶ τῆς ἀνωτέρω αὐτομαρτυρίας δὲν δύναται τις νὰ ἰσχυρισθῆ, ὅτι αὕτη ὑποδηλοῖ ἀγνοίαν τῶν Πατέρων περὶ τῆς ἀληθοῦς φύσεως τῶν θεσμῶν τῆς Ἐκκλησίας, ἢ ὅτι ἐσφαλμένως οἱ κανόνες παρέχουν τήν διαβεβαίωσιν ταύτην. Διότι, ἐὰν ἤθελέ τις πρὸς στιγμὴν ὑποθέσει, ὅτι ἡ μαρτυρία ὀλοκλήρου τινὸς Οἰκουμενικῆς Συνόδου εἶναι ἐσφαλμένη, τότε ποίαν αὐθεντίαν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ διεκδικήσουν αἱ γινῶμαι μεμονωμένων τινῶν πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, ἢ νεωτέρων ἐπισκόπων καί θεολόγων¹⁴; Καί πάντως ἡ γνώμη μιᾶς Οἰκουμενικῆς Συνόδου δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἀναιρεθῆ ὑπὸ τῆς γνώμης οἰουδήποτε νεωτέρου ἐπιστήμονος, μὴ δεχομένου τήν ἀνωτέρω αὐτομαρτυρίαν.

Ἄλλ' ἐκτὸς τούτων, εἶναι φυσικὸν ἢ μαρτυρία τῶν κανόνων τούτων νὰ

11. Ἰω. 14,17. 15,26. 16,13.

12. Ράλλη—Ποτλή, τόμ. Β', σελ. 556.

13. Κ. Μορατίδου, Οἱ ἱεροὶ κανόνες «στῦλος καί ἐδραίωμα» τῆς Ὁρθοδοξίας, Ἀθήναι 1972, σελ. 9. Πολλοὶ ἐνιστάμενοι λέγουν: Πῶς εἶναι δυνατόν οἱ ἱ. κανόνες νὰ εἶναι καρποὶ τοῦ Παναγίου Πνεύματος, ἐφ' ὅσον τινὲς ἐξ αὐτῶν ἔρχονται εἰς ἀντιθέσεις καί ἀντιφάσεις μεταξύ των; Ἐὰν ἦσαν καρποὶ τοῦ Ἁγ. Πνεύματος, καί ἐὰν «ἐξ ἐνός καί τοῦ αὐτοῦ Πνεύματος αἱ οἰκουμενικαὶ σύνοδοι ἀγασθεῖσαι, ὥρισαν» αὐτούς, ὡφείλου οὗτοι νὰ εἶναι σύμφωνοι μεταξύ των καί νὰ μὴ διαφωνοῦν. Πρὸς ἀναίρεσιν τῆς ἐνστάσεως ταύτης δύναται τις νὰ εἴπῃ, ὅτι ἡ δῆθεν διαφωνία αὕτη εἶναι «φαινομενικὴ» (Πρβλ. Βλ. Φειδᾶ, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 42 καί 45) καί ὑποκειμενικὴ. Δὲν θὰ κατέληγέ τις εἰς τὴν ἐντύπωσιν ταύτην, ἐὰν ἐγένετο ὀρθὴ θεώρησις, διάκρισις, τοποθέτησις καί ἐρμηνεία τῶν κανόνων καί τῶν θεσμῶν τῆς Ἐκκλησίας. Τοῦτο θὰ ἴδωμεν εἰς τὴν παρούσαν μελέτην, ὡς καί εἰς προσεχῆ ἐργασίαν. Πρβλ. ὡσαύτως καί τὴν προγενεστέραν ἐργασίαν ἡμῶν: Τὰ ἐκκλησιαστικὰ ὀφφίκια ὡς τὰ «κατὰ κόσμον» ἀξιώματα (Συμβολὴ εἰς τὴν ἐρμηνείαν τοῦ ζ' καν. τῆς Πενθέκτης Οἰκ. Συνόδου), «Θεολογία», τόμ. ΜΑ' (1970), σελ. 456 ἐξ.

14. Πρβλ. Ἐπιστολὴν Συνόδου Καρθαγένης πρὸς Πάπαν Κελεστίνου: «εἰ μὴ ἄρα τίς ἐστιν, ὅστις πιστεύσει, ἐνὶ ὀφτινιδήποτε δύνασθαι τὸν Θεὸν ἡμῶν τῆς κρίσεως ἐμπνεῦσαι τὴν δικαιοσύνην, τοῖς δὲ ἀναριθμήτοις εἰς σύνοδον συναθροισμένοις ἱερεῦσιν ἀρνεῖσθαι;» (Ράλλη—Ποτλή, τόμ. Γ', σελ. 620).

εἶναι αὐθεντική, καὶ γενικώτερον εἶναι ἐπόμενον ἅπαντες οἱ ὑπὸ τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων θεσπισθέντες κανόνες νὰ εἶναι ἀλάθητοι, ἐφ' ὅσον καὶ αἱ Οἰκουμενικαὶ Σύνοδοι, ὡς ἀποτελοῦσαι τὸ στόμα τῆς Ἐκκλησίας, ἡ ὁποία «εἶναι στῦλος καὶ ἐδραίωμα τῆς ἀληθείας»¹⁵, εἶναι ἀλάθητοι¹⁶. Διὰ τοῦτο ὀρθῶς ὁ Μ. Ἀθανάσιος εἰς τὴν ἐπιστολὴν αὐτοῦ (πρὸς τοὺς ἐν Ἀφρικῇ ἐπίσκοπους) λέγει: «Τὸ δὲ ρῆμα τοῦ Κυρίου τὸ διὰ τῆς οἰκουμενικῆς συνόδου ἐν τῇ Νικαίᾳ γενόμενον μένει εἰς τὸν αἰῶνα»¹⁷.

3. Διασαφήσεις τινές.

α) Ἡ ὕπαρξις ὄρων - κανόνων.

Ἴσως εἴπη τις, ὅτι τὰ ἀνωτέρω ἰσχύουν διὰ τὰς δογματικὰς ἀποφάσεις, τ. ἔ. διὰ τοὺς δογματικούς ὄρους, καὶ ὄχι διὰ τοὺς κανόνας. Διότι δὲν εἶναι τὸ αὐτὸ οἱ ὅροι τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων καὶ οἱ κανόνες αὐτῶν. Τοῦτο ὅμως δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ εὐσταθήσῃ, οὔτε καὶ ὑπάρχει σαφὴς διάκρισις μεταξὺ τῶν δύο τούτων χαρακτηρισμῶν, καθ' ὅτι πολλάκις εἰς «ὄρος» χαρακτηρίζεται ὡς «κανὼν» καὶ τἀνάπαλιν. Ὁ μέγας βυζαντινὸς κανονολόγος Ζωναράς λέγει χαρακτηριστικῶς: «Ὁρος γὰρ ὁ τύπος καὶ ὁ κανὼν λέγεται»¹⁸. Καὶ ἐκ τῶν νεωτέρων ὁ Δ. Πετρακάκος γράφει: «Ματαίως θὰ ἀνεζητήσει τις τὴν κυριολεξίαν μεταξὺ τῶν λέξεων «κανὼν» καὶ «ὄρος», ἀκόμη καὶ «δόγματος», κατὰ τοὺς πρώτους μάλιστα πέντε αἰῶνας»¹⁹. Καὶ τοῦτο συμβαίνει, διότι ἐκτὸς τοῦ ὅτι πολλοὶ τῶν κανόνων ἔχουν δογματικὸν περιεχόμενον (ἰζ', ἠ' τῆς Α' Οἰκουμ., δ', ι', ιδ', κ', κη', τῆς Δ' Οἰκουμ. κ. ἄ.)²⁰, πάντες σχεδὸν οἱ κανόνες ἔχουν στενὴν σχέσιν πρὸς τὴν δογματικὴν διδασκαλίαν τῆς Ἐκκλησίας, τῆς ὁποίας ἀποτελοῦν καὶ πρακτικὴν ἐφαρμογήν. Ὡς ὀρθῶς τονίζει ὁ V. Lossky, «οἱ κανόνες, οἱ ὅποιοι ρυθμίζουν τὴν ζωὴν τῆς Ἐκκλησίας ἐν τῇ γῆτιν αὐτῆς ὄψει» εἶναι ἀχώριστοι τῶν Χριστιανικῶν δογμάτων. Δὲν εἶναι νομικοὶ κανονισμοὶ κυρίως εἰπεῖν, ἀλλ' ἐφαρμογαὶ τῶν δογμάτων τῆς Ἐκκλησίας»²¹. Σχετικῶς πρὸς τὰ

15. Α' Τιμ. 3,15.

16. Πρβλ. Παν. Τρεμπέλα, Δογματικὴ τῆς Ὁρθοδόξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας, τόμ. Β', Ἀθῆναι 1959, σελ. 402, Ἀνδρ. Θεοδώρου, Ἡ οὐσία τῆς Ὁρθοδόξιας, Ἐν Ἀθῆναις 1961, σελ. 238, καὶ Ἰω. Καρμίρη, Ὁρθόδοξος Ἐκκλησιολογία, (Δογματικῆς Τμημα Ε'), Ἀθῆναι 1973, σελ. 638, 685 ἐξ.

17. J.—P. Migne, P.G. 26, 1032B. Ὁ Μ. Ἀθανάσιος († 373) ἀναφέρει μόνον τὴν Α' Οἰκ. Σύνοδον, διότι αἱ ἄλλαι δὲν εἶχον εἰσέτι συγκληθῆ.

18. Ράλλη-Ποτλῆ, τόμ. Β', σελ. 159. Πρβλ. καὶ τόμ. Γ', σελ. 306, 308.

19. Δ. Πετρακάκου, Νομοκανονικαὶ ἐνασχολήσεις, Ἀθῆναι 1943, σελ. 33.

20. Πρβλ. Ἰω. Καρμίρη, Ὁρθόδοξος Ἐκκλησιολογία, σελ. 697.

21. V. Lossky—Μετ. Στ. Πλευράκη, Ἡ μυστικὴ θεολογία τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, Θεσσαλονίκη 1964, σελ. 206. Πρβλ. Κων. Μουρατίδου, Ἡ συνταγματικὴ κατοχύρωσις τῶν ἱ. κανόνων, ἐν «Κοινωνία», τόμ. ΙΖ' (1974), σελ. 150-151.

άνωτέρω και ὁ Μητροπολίτης Σερβίων και Κοζάνης Διονύσιος λίαν εὐστόχως παρατηρεῖ: «Εἰς τὴν Ἐκκλησίαν δὲν ὑπάρχουν χωριστὰ θεωρητικὰ και πρακτικὰ ζητήματα, καθὼς ἐμάθομεν νὰ λέγωμεν εἰς τὴν νεωτέραν και τὴν σύγχρονον ἐποχὴν. Τὰ ζητήματα τῆς Ἐκκλησίας εἶναι ζητήματα ζωῆς, εἰς τὴν ὁποίαν δὲν χωρίζεται ἡ θεωρία ἀπὸ τὴν πράξιν. Ὁ χωρισμὸς τῶν ζητημάτων τῆς Ἐκκλησίας εἰς δῆθεν θεωρητικὰ και πρακτικὰ ὀδηγεῖ εἰς διάσπασιν τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ὀργανισμοῦ και ἀντινομίαν ἐν τῷ βίῳ... Ἀναμφιβόλως ἐν τῶν μεγαλυτέρων ἁμαρτημάτων, ποῦ συντελεῖται εἰς τὴν ἐποχὴν μας ἐντὸς τῆς Ἐκκλησίας εἶναι, ὅτι χωρίζεται ὁ βίος ἀπὸ τοῦ δόγματος, ἡ ἀγάπη ἀπὸ τῆς πίστεως, ἡ Ἐκκλησία ἀπὸ τῆς Θεολογίας»²².

Εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο θὰ ἡδύνατό τις νὰ προβάλῃ τὴν ἐξῆς ἔνστασιν: Ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς ἄλλους, οἱ ὁποῖοι ἐγνωστοποιοῦντο εὐρέως και ἐπεκυροῦντο ὑπὸ τοῦ πληρώματος τῆς Ἐκκλησίας, οἱ κανόνες δὲν ἐπεκυροῦντο ὑπ' αὐτοῦ, ἐφ' ὅσον τοῦτο δὲν ἐλάμβανεν ἄμεσον γνῶσιν τούτων. Ἡ ἔνστασις ὅμως αὕτη δὲν εἶναι σοβαρά, διότι ἅπαξ και μία σύνοδος ἀνεγνωρίζετο ὡς Οἰκουμενική, ἥτοι αὐθεντική και ἀλάθητος²³, ἔπεται ὅτι πᾶσαι αἱ ἀποφάσεις αὐτῆς, ἐπομένως και αἱ κανονικαί, εἶναι ὀρθαί και ἀλάθητοι. Ἄλλως και ἡ ἐν λόγῳ σύνοδος δὲν θὰ ἦτο ἀλάθητος, και ἐπομένως οὔτε ὀρθόδοξος²⁴.

Μετὰ τὰ ἄνωτέρω οὐδεμία, νομιζόμεν, δικαιολογεῖται ἀμφιβολία ὡς πρὸς τὸ ἀπόλυτον κύρος τῶν ἱερῶν κανόνων. Ὅθεν δικαίως και οἱ Ὁρθόδοξοι Πατριάρχαι τῆς Ἀνατολῆς εἰς τὰς «ἀποκρίσεις» αὐτῶν πρὸς τοὺς ἀγγλικανοὺς ἀνωμότους (1716/25) ἔλεγον: «Τοὺς γὰρ τῶν προγεγενημένων ἱερῶν και ἁγίων ἐπτὰ Συνόδων και τῶν τοπικῶν, τῶν ἐν τῇ Ἀνατολῇ δηλονότι συγκεκροτημένων (ἀπὸ τῶν χρόνων τῶν Ἀποστόλων μέχρι τοῦ χρόνου καθ' ὃν ἐβασίλευσεν ἐν Κων/πόλει Βασίλειος ὁ Πορφυρογέννητος), θεσμοὺς και κανόνας, ὡς αὐτὰ τὰ ἅγια εὐαγγέλια δεχόμεθα, κατὰ τὸν β' τῆς ἁγίας και οἰκουμενικῆς Συνόδου κανόνα, και τὴν γ' διάταξιν τοῦ β' τίτλου τῶν Νεαρῶν,

22. Διονυσίου Ψαριανοῦ, Μητροπολίτου Σερβίων και Κοζάνης, Χαριστήριος Ὠδῆ, Ἐν Ἀθήναις 1969, σελ. 16-17.

23. Πρβλ. Ἰω. Καρμίρη, Ὁρθόδοξος Ἐκκλησιολογία, σελ. 677: «Ἡ ἀποδοχὴ Συνόδου τινὸς ὡς οἰκουμενικῆς συνεπάγεται τὴν ἀποδοχὴν αὐτῆς και ὡς ἀλαθῆτος».

24. Σχετική και διαφωτιστική ἐπὶ τοῦ προκειμένου εἶναι και ἡ παρατήρησις τοῦ Ἀρχιμ. Παρθενίου Πολάκη (Ἡ Ἑλληνικὴ Ἐκκλησία και ὁ κῆσμος τῶν βαρβάρων, ἐν Ἐπιστημονικῇ Ἐπετηρίδι τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης), τόμ. Α' (1953), σελ. 478, ὑποσ. 1), τὴν ὁποίαν ἐπαναλαμβάνει και ὁ Μητροπολίτης Σάρδεων Μάξιμος: «Ἐκ τῶν Ἀσσομψιονιστῶν ἰδίᾳ ὁ M. Jugie (Le Schisme Byzantin, σ. 11 ἔ.), καταδικάζει τὸν κανόνα τοῦτον (κτ' τῆς Δ' Οἰκ. Συν.) ὡς «αἰρετικόν», χωρὶς, προφανῶς, νὰ τοιμήσῃ νὰ προχωρήσῃ εἰς τὸ λογικὸν συμπέρασμα, ὅτι και ἡ ἐν Χαλκηδόνι Σύνοδος, θεσπίσασα τὸν κανόνα, εἶναι «αἰρετική» (Μητροπολίτου Σάρδεων Μάξιμου, Τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον ἐν τῇ Ὁρθόδοξῃ Ἐκκλησίᾳ, Ἱστορικοκανονικὴ μελέτη, Θεσσαλονίκη 1972, σελ. 213, ὑποσ. 1).

ἐν ἧ εὐρίσκομεν, ὅτι δεῖ τοὺς κανόνας τῶν ἑπτὰ Συνόδων καὶ τὰ δόγματα κρατεῖν ὡς τὰς θείας Γραφάς... Δῆλον δὲ καὶ διατὶ τοὺς τῶν ἱερῶν Συνόδων κανόνας ὡς τὰς θείας δεχόμεθα Γραφάς, ὅτι θεοφόρων ἀνδρῶν θεσμοὶ εἰσιν, οὓς ἔθετο ὁ Θεὸς ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, ὡς καὶ τοὺς Ἀποστόλους καὶ τοὺς Προφήτας, οὕτω καὶ τοὺς διδασκάλους, καθὼς ὁ θεὸς Ἀπόστολος διδάσκει (Α' Κορ. 12,28), οἳ καὶ θείῳ Πνεύματι ἐμπνευσθέντες ἐθέσπισαν τοὺς τοιοῦτους κανόνας, ἵν' ἔχωμεν αὐτοὺς ὡς λύχνους φαίνοντας ἐν αὐχμηρῷ τόπῳ (Β' Πέτρ. 1,19), καθὰ καὶ τὰς θείας Γραφάς. Τὸ γὰρ διὰ τῶν Ἀποστόλων, ὡς προεῖρηται, λαλήσαν ἅγιον Πνεῦμα, τὸ αὐτὸ καὶ διὰ τῶν θεοφόρων Πατέρων λελάληκε, καὶ οὐχ ἕτερον»²⁵. Καὶ ὁ μεγαλύτερος τῶν νεωτέρων κανονολόγων Ἀγιος Νικόδημος ὁ Ἀγιορείτης λέγει: «Αὕτη ἡ βίβλος (δηλ. ἡ συλλογὴ τῶν ἱερῶν Κανόνων—τὸ Πηδάλιον) εἶναι ἡ μετὰ τὰς ἁγίας Γραφάς, ἁγία Γραφή, ἡ μετὰ τὴν Παλαιὰν καὶ Καινὴν Διαθήκην, Διαθήκη. Τὰ μετὰ τὰ πρῶτα καὶ θεόπνευστα λόγια, δευτέρα καὶ θεόπνευστα λόγια. Αὕτη ἐστὶ τὰ αἰῶνια ὄρια, ἃ ἔθεντο οἱ Πατέρες ἡμῶν, καὶ νόμοι οἱ ὑπάρχοντες εἰς τὸν αἰῶνα... τοὺς ὁποίους σύνοδοι οἰκουμενικαὶ τε καὶ τοπικαὶ διὰ πνεύματος ἁγίου ἐθέσπισαν... Αὕτη ὡς ἀληθῶς ἐστὶ, καθὼς αὐτὴν ἐπωνομάσαμεν, τὸ Πηδάλιον τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας, διὰ μέσου τοῦ ὁποίου αὕτη κυβερνωμένη, ἀσφαλῶς, τοὺς ἐν αὐτῇ ναύτας καὶ ἐπιβάτας, ἱερωμένους τε λέγω καὶ λαϊκοὺς, πρὸς τὸν ἀκύμαντον παραπέμπει τῆς ἄνω βασιλείας λιμένα»²⁶. Καὶ ὁ καθηγητὴς Ἰωάννης Καρμίρης λέγει: «Οὕτως, οἱ στηρίζοντες τὸ ἐκκλησιαστικὸν πολίτευμα ἱεροὶ κανόνες, κεκτημένοι χαρακτῆρα καθολικὸν καὶ αἰώνιον, ὅλος εἶναι καὶ ὁ προορισμὸς τῆς Ἐκκλησίας, συγκροτοῦσι τὸ θετικὸν δίκαιον αὐτῆς, τὸ ρυθμίζον τὰς μεταξὺ τῶν μελῶν τῆς σχέσεις, ὥστε ἅπαντα εὐσχημόνως καὶ κατὰ τάξιν γινέσθω» (Α' Κορ. 14,40). Ἡ Ἐκκλησία, ἄρα, οὕσα καθίδρυμα θεῖον, κέκτηται ἴδιον πολίτευμα, ὅπερ ὡς θεῖον, ἅτε προερχόμενον ἀμέσως ἐκ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἢ τῶν Ἀποστόλων καὶ τῶν κανονικῶν αὐ-

25. Παρὰ Ἰω. Καρμίρη, Τὰ δογματικὰ καὶ συμβολικὰ μνημεῖα τῆς Ὀρθόδοξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας, Τόμ. Β', ἐκδ. Β', Graz - Austria 1968, σελ. 808/[888].

26. Πηδάλιον, Ἐκδ. Παπαδημητρίου, Ἀθήναι 1957, σελ. ιστ'. Ἐνταῦθα βεβαίως ὀφειλομένον νὰ διακρίνωμεν μεταξὺ τῆς συλλογῆς τῶν ἱερῶν πράγματι κανόνων καὶ τοῦ ὅλου συγγράμματος τοῦ «Πηδαλίου», ὅπερ ἐκτὸς τῶν ἱερῶν κανόνων περιλαμβάνει καὶ ἐρμηνείας αὐτῶν, ἢ καὶ διαφόρους σημειώσεις καὶ ὑποσημειώσεις ἐπ' αὐτῶν. Ἡ συλλογὴ τῶν πράγματι ἱερῶν κανόνων εἶναι τῶ ἔντι μετὰ τὰς ἁγίας Γραφάς, ἁγία Γραφή καὶ Διαθήκη. Ὅθεν νομίζομεν, ὅτι οὐχὶ ἐσφαλμένως καὶ ὁ Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Πειραιῶς κ. Χρυσόστομος ἤθελε νὰ θέσῃ ἐπὶ τῆς ἁγίας Τραπεζῆς παραλλήλως πρὸς τὴν ἁγίαν Γραφὴν καὶ τοὺς ἱεροὺς κανόνας. (Πρβλ. Ἐγκύκλιον Ἰ. Μητρ. Πειραιῶς 136, Ἀρ. Πρωτ. 1106, 13-3-1971, ἐν Ἀρχιμ. Τίτου Καραντζαλή, Ἡ ἀξία τῶν τε θεῶν καὶ ἱερῶν κανόνων, Ἀθήναι 1974, σελ. 15-16). Βεβαίως, δὲν δύναται νὰ ἰσχύσῃ τὸ αὐτὸ καὶ διὰ τὴν ἐρμηνείαν-ὑπόμνημα τοῦ «Πηδαλίου», ὅπως δὲν δύναται νὰ ἰσχύσῃ τοῦτο καὶ διὰ τὴν Ἐρμηνείαν-ὑπόμνημα εἰς τὴν ἁγίαν Γραφὴν οἰουδήποτε Πατρὸς ἢ νεωτέρου Θεολόγου.

τῶν διαδόχων, ἐμπνεομένων ὑπὸ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, δὲν ὑπόκειται εἰς τὴν αὐθαιρεσίαν τῆς ἀνθρωπίνης βουλήσεως, ἀλλ' ἔχει ἀ π ὅ λ υ τ ο ν κ ῦ ρ ο ς»²⁷.

β) Δ ι ά κ ρ ι σ ι ς κ α ν ὄ ν ω ν — κ α ν ο ν ι κ ῶ ν δ ι α τ ά ξ ε ω ν .

Ἐνταῦθα καὶ πρὶν ἢ χωρήσωμεν κατωτέρω, ὀφείλομεν νὰ προβῶμεν ἀπαραιτήτως εἰς τὴν ἐξῆς σαφῆ διάκρισιν καὶ διαπίστωσιν. Ἄν τὰ ἀνωτέρω περὶ ἀπολύτου κύρους ἰσχύουν περὶ τῶν ἱερῶν κανόνων, τῶν θεσπισθέντων ὑπὸ τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων, ὡς καὶ περὶ ἐκείνων τῶν κανόνων, οἱ ὁποῖοι ὠρίσθησαν μὲν ὑπὸ τοπικῶν Συνόδων ἢ ὑπὸ πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλὰ ἐπεκυρώθησαν ὑπὸ Οἰκουμενικῆς τινος Συνόδου²⁸, ὅμως δὲν ἰσχύουν καὶ διὰ τοὺς κανόνας, οἱ ὁποῖοι ἀπλῶς καὶ μόνον ἐξηγέθησαν ὑπὸ τινος τοπικῆς Συνόδου ἢ ἐκκλησιαστικοῦ τινος πατρός. Περὶ τῶν τελευταίων τούτων κανόνων δὲν δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν μετὰ βεβαιότητος, ὅτι εἶναι ἀλάθητοι. Καὶ τοῦτο, διότι ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω θεωρητικῶς λεχθέντων περὶ ἀλαθῆτου τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων, ἔχομεν ἐν τῇ πράξει ὡς παράδειγμα καὶ τὸν ἱστ' κανόνα τῆς Πενθέκτης Οἰκουμενικῆς Συνόδου, ὅστις διορθοῖ τὸν ἱε' καν. τῆς τοπικῆς Συνόδου ἐν Νεοκαισαρείᾳ²⁹.

Τὴν ἄποψιν αὐτὴν περὶ τοῦ μὴ ὀπωσδήποτε ἀλαθῆτου τῶν κανόνων, τῶν θεσπισθέντων ὑπὸ τοπικῆς τινος Συνόδου ἢ πατρός τῆς Ἐκκλησίας καὶ μὴ ὑπὸ Οἰκουμενικῆς Συνόδου ἐπικυρωθέντων, ἐνισχύει καὶ ἡ περιπτώσις τῶν κανόνων τοῦ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Ἰωάννου τοῦ ἐπονομαζομένου Νηστευτοῦ. Οἱ κανόνες δηλονότι τοῦ ἐν λόγῳ πατριάρχου, καίτοι εἶχον συγγραφῆ πρὸ τῆς συγκλήσεως τῆς Πενθέκτης Οἰκουμενικῆς Συνόδου³⁰, ἐν τούτοις δὲν ἐπεκυρώθησαν ὑπ' αὐτῆς, παρ' ὅλον ὅτι αὐτὴ ἐπεκύρωσε πλείστους ὅσους ἄλλους κανόνας. Τοῦτο νομίζομεν δὲν εἶναι τυχαῖον γεγονός, ἀλλὰ ὀφείλεται εἰς ὠρισμένους βασικούς λόγους. Ὁ πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Νικόλαος εἰς τὴν ἱα' αὐτοῦ ἀπόκρισιν λέγει περὶ τοῦ «κανονικοῦ», τ. ἔ. τῆς συλλογῆς τῶν κανόνων τοῦ Ἰωάννου τοῦ Νηστευτοῦ, ὅτι «τὸ τοιοῦτον κανονικὸν πολλῇ συγκαταβάσει χρῆσάμενον πολλοὺς ἀπώλεσε»³¹. Τὴν τοιαύτην ἡμῶς δικαιολογίαν δὲν ἀποδέχεται ὁ ἅγιος Νικόδημος ὁ Ἁγιορείτης, λέγων· «ὄχι μόνον δὲν εἶναι συγκαταβατικόν, ἀλλὰ (ἀποτολμῶ νὰ εἴπω) ὅτι εἶναι κοντὰ εἰς τοὺς φιλοσάρχους

27. Ἰω. Κ α ρ μ ῖ ρ η, Ὁρθόδοξος Ἐκκλησιολογία, σελ. 520.

28. Εἰς ἐπικύρωσιν τῶν ἱερῶν κανόνων προέβη, ὡς εἶδομεν, ἰδιαιτέρως καὶ συγκεκριμένως ἡ Πενθέκτη Οἰκουμενικὴ Σύνοδος διὰ τοῦ β' κανόνος αὐτῆς.

29. Πρβλ. Ρ ά λ λ η - Π ο τ λ ῆ, τόμ. Β', σελ. 339-340. Ὁ ἱε' καν. τῆς Συνόδου τῆς Νεοκαισαρείας λέγει: «Διάκονοι ἐπτὰ ὀφείλουσιν εἶναι κατὰ τὸν κανόνα, κἂν πάνυ μεγάλη ἢ ἡ πόλις. Πεισθεῖση δὲ ἀπὸ τῆς βίβλου τῶν Πράξεων» (α ὑ τ ὅ θ ι, τόμ. Γ', σελ. 94).

30. Ὡς γνωστόν, ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Νηστευτῆς ἀπέθανε τῷ 619, ἐνῶ ἡ Πενθέκτη Οἰκουμενικὴ Σύνοδος συνηλθε τῷ 691 μ.Χ.

31. Ρ ά λ λ η - Π ο τ λ ῆ, τόμ. Δ', σελ. 425. Πρβλ. Π η δ ά λ ι ο ν, σελ. 737.

καὶ ὀλίγον αὐστηρόν»³². Διὰ τοῦτο, ἐπειδὴ δὲν δύναται οὗτος νὰ δικαιολογήσῃ τὸν λόγον, διὰ τὸν ὁποῖον ἡ Πενθέκτη Οἰκουμενικὴ Σύνοδος δὲν ἐπεκύρωσε καὶ τοὺς κανόνες τοῦ Νηστευτοῦ, λέγει ἐπιγραμματικῶς: «Δὲν ἤξεύρω διὰ ποίαν ἀφορμὴν (ἐγένετο τοῦτο)»³³. Νομίζομεν ὅμως ὅτι δὲν ἐπεκυρώθησαν οὗτοι, διότι περιεῖχον σφάλματά τινα ἴσως καὶ δογματικά. Οὕτως, ἐκτὸς τῶν ἄλλων³⁴ εἰς τὸν α' κανόνα τοῦ Νηστευτοῦ ἀναγιγνώσκομεν: «Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ εἰ συχναῖς γονάτων κλίσει τὸ θεῖον ἐξ εὐμενί ζειν αἰρεῖται, ὁμοίως ποιεῖν, καὶ μάλιστα...»³⁵. Φαίνεται δηλαδὴ, ὅτι εἰς τὸν κανόνα τοῦτον εἰσάγεται ἡ ἔννοια τοῦ ἐξευμενισμοῦ καὶ τῆς ἱκανοποιήσεως τοῦ Θεοῦ ἐκ μέρους τοῦ ἀνθρώπου, ὅπερ δὲν συμφωνεῖ πρὸς τὴν Ὁρθόδοξον δογματικὴν διδασκαλίαν.

Ἐκτὸς δὲ τοῦ λόγου τούτου φαίνεται, ὅτι οἱ κανόνες, οἱ φερόμενοι ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἰωάννου τοῦ Νηστευτοῦ, δὲν διεσώθησαν ὡς ἀκριβῶς ἐξῆλθον ἐκ τῆς χειρὸς αὐτοῦ, ἀλλ' ὑπέστησαν ὠρισμένας ἀλλοιώσεις διὰ συντμήσεών τινων ὑπὸ τῶν ἀντιγραφῶν³⁶, εἰς τοὺς ὁποίους πιθανῶς νὰ ὀφείλωνται καὶ τὰ δογματικὰ σφάλματα. Ἴσως μάλιστα καὶ εἰς τοιοῦτους ψευδεπιγράφως ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἰωάννου τοῦ Νηστευτοῦ κανόνες ἀναφέρεται ὁ β' κανὼν τῆς Πενθέκτης, ὅταν λέγῃ «μηδενὶ ἐξεῖναι... ἑτέρους παρὰ τοὺς προκειμένους παραδέχεσθαι κανόνες, ψευδεπιγράφως ὑπὸ τινων συντεθέντας, τῶν τὴν ἀλήθειαν καπηλεύειν ἐπιχειρησάντων»³⁷. Δι' ὅλους αὐτοὺς τοὺς λόγους φαίνεται, ὅτι οἱ ἐν λόγῳ κανόνες ἦσαν ὑποπτοὶ αἰρέσεώς τινος, ἤτοι σφάλματος περὶ τὴν ὀρθὴν πίστιν, καὶ διὰ τοῦτο δὲν ἐπεκυρώθησαν ὑπὸ τῆς Πενθέκτης Οἰκουμενικῆς Συνόδου.

Ἐπομένως ἐκ τῶν ἀνωτέρω θεωρητικῶς καὶ πρακτικῶς λεχθέντων συμπεραίνομεν, ὅτι μόνον οἱ κανόνες, οἱ θεσπισθέντες ἢ ἐπικυρωθέντες ὑπὸ τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων, ὑποδεικνύουν καὶ δίδουν ἀσφαλῶς τὸ ὀρθόν, διότι στηρίζονται εἰς τὸ ἀλάθητον τῆς Ἐκκλησίας. Βεβαίως μὲ τοῦτο δὲν θέλομεν νὰ ὑποστηρίξωμεν τὴν ἄποψιν, ὅτι πάντες οἱ λοιποὶ κανόνες δὲν περιέχουν τὴν ἀλήθειαν, ὅτι εἶναι ἐσφαλμένοι, ἢ ὅτι ὀφείλομεν νὰ ἀπορρίψωμεν αὐτούς. Ἀντιθέτως, εἶναι λίαν πιθανὸν μίᾳ μέλλουσα Οἰκουμενικῇ Συνόδῳ νὰ ἐπικυρώσῃ πολλοὺς ἐξ αὐτῶν καὶ τοιουτοτρόπως νὰ ἀποκτήσουν οἰκουμενικὸν καὶ ἀπόλυτον κύρος³⁸.

32. Πη δ ἄ λ ι ο ν, σελ. 698, ὑποσ. 2.

33. Α ὑ τ ὅ θ ι.

34. Εἰς προσεχῆ μελέτην θὰ ἐξετάσωμεν λεπτομερέστερον τοιαῦτά τινα ἐσφαλμένα σημεῖα.

35. Ρ ἄ λ λ η—Π ο τ λ ῆ, τόμ. Δ', σελ. 436. Πρβλ. Π η δ ἄ λ ι ο ν, σελ. 699.

36. Πρβλ. Π η δ ἄ λ ι ο ν, σελ. 698-699, ὑποσ. 2.

37. Ρ ἄ λ λ η—Π ο τ λ ῆ, τόμ. Β', σελ. 309-310.

38. Βεβαίως, ἐπ' ὅσον οἱ κανόνες οὗτοι δὲν ἔρχονται εἰς ἐμφανῆ ἀντίθεσιν πρὸς τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, ἤτοι πρὸς ἐντολάς καὶ κανόνες τῆς Ἀγίας Γραφῆς καὶ τῶν Οἰκουμενικῶν

Μέχρι τῆς στιγμῆς ὅμως ἐκείνης δὲν δυνάμεθα νὰ ἔχωμεν τὴν βεβαιότητα καὶ τὴν ἀσφάλειαν περὶ τοῦ ἀλαθήτου καὶ τῆς ὀρθότητος αὐτῶν, τὴν ὁποίαν μᾶς παρέχουν οἱ κανόνες τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων. Διὰ τοὺς λόγους τούτους καὶ καθ' ἑαυτοῦ κανόνες, κ α ν ὄ ν ε ς ἐν κυριολεξίᾳ, δύνανται νὰ ὀνομασθοῦν — καὶ εἶναι — μόνον οἱ τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων, ὡς καὶ οἱ ἐπικυρωθέντες ὑπ' αὐτῶν³⁹.

Ὡς εἶναι γνωστόν, κανὼν κατ' ἀρχὰς σημαίνει τὴν ξυλίνην ράβδον (χάρακα), τὴν ὁποίαν μεταχειρίζεται τις διὰ νὰ σύρῃ εὐθεῖαν γραμμὴν, ἢ διὰ νὰ ἐλέγξῃ τὴν εὐθύτητα γραμμῆς τινος. Μεταφορικῶς δὲ κανὼν λέγεται καὶ πᾶν ὅ,τι χρησιμεύει ὡς πρότυπον διὰ τὴν ὀρθὴν ἐκτέλεσιν πράξεώς τινος, ὡς ὀδηγὸς ἢ ὡς κριτήριον αὐτῆς. Καὶ οἱ κανόνες, λοιπόν, οὗτοι τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων ὡς παρέχοντες τὸ ὀρθόν, τὴν ἀλήθειαν, προσφέρουν εἰς ἕκαστον πιστὸν τὸ πρότυπον, βάσει τοῦ ὁποίου ὀφείλει οὗτος νὰ πολιτευέται, ἢ βάσει τοῦ ὁποίου δύναται οὗτος νὰ ἐλέγξῃ τὴν ὀρθότητα τῶν πράξεών του. Οἱ κανόνες ἀποτελοῦν ἐν μέτρον, ἐν κριτήριον ἀλάθητον. Βάσει αὐτῶν κρίνονται αἱ πράξεις τῶν πιστῶν, τῶν ποιμένων καὶ τῶν ποιμαινομένων. Οἱ κανόνες συνιστοῦν ἕνα γνώμονα τελειότητος, καὶ ὅστις βαδίζει, ἐνεργεῖ καὶ πολιτευέται περισσότερον συμφῶνως πρὸς αὐτούς, οὗτος δέον νὰ θεωρῆται τελειότερος, ἀγιώτερος καὶ δικαιοτέρος. Ὅστις, ἀντιθέτως, ἀπομακρύνεται ἀπ' αὐτῶν, ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὸ ὀρθόν, ἀπὸ τὸ τέλειον, ἀπὸ τὸ δίκαιον καὶ τὸ ἅγιον⁴⁰.

4. Ἡ ἰσχὺς τῶν ἰ. κανόνων.

Τίθεται ὅμως νῦν τὸ ἐρώτημα: Ἐὰν εἶναι αἰώνιον καὶ ἀπόλυτον τὸ κύρος τῶν κανόνων τούτων, συμβαίνει τὸ αὐτὸ καὶ διὰ τὴν ἰσχὺν αὐτῶν; Εἶναι δηλαδή ἡ ἰσχὺς αὐτῶν αἰωνία καὶ ἀπόλυτος;

Συνόδων καὶ συγχρόνως ἡ Ἐκκλησία ἔχει αὐτοὺς ἐν ἰσχύϊ ἢ τοὺς θέτει εἰς ἐφαρμογὴν, εἶναι ὑποχρεωμένοι τὸ πλήρωμα τῆς Ἐκκλησίας νὰ τοὺς ἀκολουθῇ καὶ νὰ τοὺς τηρῇ. Πρβλ. τὸ Ἐβρ. 13,17: «Πείθεσθε τοῖς ἡγουμένοις ὑμῶν καὶ ὑπείκετε· αὐτοὶ γὰρ ἀγρυπνοῦσιν ὑπὲρ τῶν ψυχῶν ὑμῶν ὡς λόγον ἀποδώσοντες». Πρβλ. καὶ λα' ἀποστολικὸν κανόνα.

39. Περαιτέρω θὰ ἠδύνατό τις νὰ εἴπῃ (προτείνῃ), ὅτι δὲν πρέπει νὰ ὀνομάζωνται κανόνες αἱ πάσης φύσεως κανονικοῦ περιεχομένου διατάξεις τῶν διαφόρων ἐκκλησιαστικῶν ὀργάνων (συνόδων, ἐπισκόπων κττ.) ἐφ' ὅσον δὲν ἔχουν ἐπικυρωθῆ ὑπὸ Οἰκουμενικῆς Συνόδου. Αὐταὶ εἶναι δυνατὸν μέχρις ὅτου ἐπικυρωθῶν ὑπὸ Οἰκουμενικῆς Συνόδου νὰ καλῶνται ἀπλῶς κανονικαὶ διατάξεις ἢ ἐκκλησιαστικαὶ διατάξεις, ἐκκλησιαστικοὶ κανονισμοὶ κττ.

40. Μία εἰσέτι διευκρίνησις: Τέλειος καὶ δίκαιος εἶναι ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος ἀκολουθεῖ ὁ ἴδιος τοὺς κανόνας καὶ ἐφαρμόζει αὐτούς. Ὅχι ἐκεῖνος, ὅστις ἀπατεῖ ἀπὸ τοὺς ἄλλους τὴν τήρησιν καὶ τὴν συμμόρφωσιν των πρὸς αὐτούς. Διότι εἰς τὴν προκειμένην περίπτωσιν φαίνεται, ὅτι τὰ πράγματα εἶναι μᾶλλον ἀντίστροφα. Τ. ἔ. δίκαιος καὶ τέλειος εἶναι ἐκεῖνος, ὅστις εἶναι ἐπιεικὴς πρὸς τοὺς ἄλλους. Πρβλ. τὸ χωρίον Ματθ. 1,19: «Ἰωσήφ δὲ ὁ ἀνὴρ αὐτῆς (τῆς Θεοτόκου), δίκαιος ὢν καὶ μὴ θέλων αὐτὴν δειγματίσαι, ἐβουλήθη λάθρα ἀπολῦσαι αὐτήν». Πρβλ. καὶ Φιλιπ. 4,5: «Τὸ ἐπιεικὲς ὑμῶν γνωσθήτω πᾶσιν ἀνθρώποις».

α) Ὡς ἡδύνατό τις νὰ εἴπη, ὅτι ἐφ' ὅσον οἱ ἱεροὶ κανόνες εἶναι κανόνες ζωῆς καὶ ἀπευθύνονται πρὸς τὰ μέλη τῆς στρατευομένης Ἐκκλησίας, ἰσχύουν, ἐφ' ὅσον εὐρίσκεται τις εἰς τὴν ζωὴν ταύτην καὶ ἐφ' ὅσον ἀνήκει εἰς τὴν ἐπὶ γῆς στρατευομένην Ἐκκλησίαν. Εἰς τὴν περίπτωσιν π.χ. καθ' ἣν οὗτος ἔχει μεταστῆ εἰς τὴν θριαμβεύουσαν ἐν οὐρανοῖς Ἐκκλησίαν, παύει νὰ ἔχη ἰσχὺν ἐπ' αὐτοῦ οἰοσδήποτε κανόν. Πρβλ. καὶ τὸ χωρίον τοῦ Ἀπ. Παύλου: «Ὁ νόμος κυριεύει τοῦ ἀνθρώπου ἐφ' ὅσον χρόνον ζῆ» (Ρωμ. 7,1). «Ὡσαύτως, ἐφ' ὅσον μέλος τι τῆς Ἐκκλησίας παύει νὰ ζῆ κατὰ κόσμον καὶ εἰσέρχεται εἰς τὰς τάξεις τῶν μοναχῶν, αὐτομάτως παύουν νὰ ἰσχύουν δι' αὐτὸ οἱ κανόνες, οἱ ἀναφερόμενοι π.χ. εἰς τὸν ἔγγαμον βίον. Ταῦτα βεβαίως οὐδόλως σημαίνουν, ὅτι οἱ σχετικοὶ κανόνες δὲν διατηροῦν τὸ κῦρός των. Τὸ αὐτὸ ἰσχύει καὶ δι' ἄλλας ἀναλόγους πρὸς τὰς ἀνωτέρω περιπτώσεις.

β) Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω περιπτώσεων, συμβαίνει πολλάκις εἰς ἐκτάκτους περιστάσεις ἡ Ἐκκλησία, τ.ἔ., τὸ ἀρμόδιον ἐκκλησιαστικὸν ὄργανον, νὰ ἀναστέλλῃ προσωρινῶς τὴν ἰσχὺν κανόνος τινός, πρὸς ἐπίτευξιν μείζονος ὠφελείας, ὅτε ἔχομεν τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ θεσμοῦ τῆς οἰκονομίας. Οἰκονομία εἶναι ἡ ἀρμοδίως καὶ ἐκ χριστιανικῆς διαθέσεως πρόσκαιρος καὶ λογικὴ εἰς τι σημεῖον παρέκκλισις ἀπὸ τῆς πιστῆς τηρήσεως τοῦ κανόνος, ἥτοι ἀπὸ τῆς ἀκριβείας, ἄνευ ὅμως μετακινήσεως τῶν δογματικῶν ὀρίων, πρὸς σωτηρίαν τῶν ἐντὸς (ἢ καὶ ἐκτὸς) τῆς Ἐκκλησίας εὐρισκομένων ψυχῶν⁴¹. Ὁ ἅγιος Νικόδημος ὁ Ἀγιορείτης γράφει: «Δύο εἶδη κυβερνήσεως καὶ διορθώσεως, φυλάττονται εἰς τὴν τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίαν. Τὸ ἐν εἶδος ὀνομάζεται Ἀκρίβεια, τὸ δὲ ἄλλο ὀνομάζεται Οἰκονομία καὶ Συγκατάβασις, μὲ τὰ ὁποῖα κυβερνοῦσι τὴν σωτηρίαν τῶν ψυχῶν οἱ τοῦ πνεύματος οἰκονόμοι (= κληρικοί), πότε μὲν μὲ τὸ ἓνα, πότε δὲ μὲ τὸ ἄλλο»⁴². Καὶ κατὰ τὸν πατριάρχην Ἱεροσολύμων Δοσίθεον, «τὰ ἐκκλησιαστικὰ πράγματα θεωροῦνται κατὰ δύο τρόπους: κατὰ ἀκριβειαν καὶ κατὰ οἰκονομίαν»⁴³.

Παράδειγμα: Ἀπαραίτητος προϋπόθεσις τῆς σωτηρίας τοῦ ἀνθρώπου εἶναι τὸ βάπτισμα, ἥτοι ἡ ἐν ἁγιασμῆν ὕδατι ὑπὸ κανονικοῦ ἱερέως τριττῆ κα-

41. Π α ν. Μ π ο ὑ μ η, Ἡ ἐκκλησιαστικὴ «οἰκονομία» κατὰ τὸ Κανονικὸν δίκαιον (Ἀνάτυπον ἐκ τῆς «Ἐκκλησίας»), Ἀθήναι 1971, σελ. 7. Πρβλ. Ἀ. Ἀ λ ι β ι ζ ἄ τ ο υ, Ἡ οἰκονομία κατὰ τὸ Κανονικὸν δίκαιον τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, Ἀθήναι 1949, σελ. 21. Πρβλ. καὶ Ἀρχ. Ἱ ε ρ ω ν. Κ ο τ σ ὄ ν η, Προβλήματα τῆς ἐκκλησιαστικῆς οἰκονομίας, Ἐν Ἀθήναις 1957, σελ. 209.

42. Π η δ ἄ λ ι ο ν, σελ. 53, ὑπ. Προκειμένου περὶ τῶν πιστῶν καὶ τῶν κληρικῶν (πρεσβυτέρου, διακόνου κ.τ.λ.) τὴν ἐφαρμογὴν τῆς οἰκονομίας ἀσκει συνήθως ὁ ἐπίσκοπος. Περὶ δὲ τῶν ἐπισκόπων τὸν λόγον ἔχει ἡ ἱερὰ σύνοδος κ.ο.κ. Τ. ἔ. ἡ οἰκονομία χορηγεῖται ἀπαραίτητως ἱεραρχικῶς, ἄλλως συνιστᾷ παράβασιν. Πρβλ. Ἀ. Ἀ λ ι β ι ζ ἄ τ ο υ, Ἡ Οἰκονομία, σελ. 68.

43. Ἐπιστολὴ τῷ Βελιγραδίου Μιχαήλ, Μάϊος 1706, παρὰ Κ. Δ ε λ η κ ἄ ν η, Πατριαρχικὰ ἔγγραφα, Ἐν Κωνσταντινουπόλει 1905, τόμ. Γ', σ. 648.

τάδυσιν και άνάδυσιν τοῦ φωτιζομένου⁴⁴. Εἰς περίπτωσιν ὅμως αἰφνιδίως ἀποθνήσκοντος βρέφους ἐπιτρέπει ἡ Ἐκκλησία διὰ τὴν σωτηρίαν αὐτοῦ τὴν παρέκκλισιν ἐκ τῆς ἀνωτέρω ἀκριβείας και τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ κατ' οἰκονομίαν βαπτίσματος. "Ἦτοι δύναται και εἰς ἀπλοῦς πιστὸς λαϊκὸς νὰ ἀνυψώσῃ τρεῖς φορές τὸ διακινδυνεῦον βρέφος εἰς τὸν ἀέρα και εἰς τὸ ὄνομα τῆς Ἀγίας Τριάδος, διὰ νὰ θεωρηθῇ τὸ παιδίον βεβαπτισμένον (Ἀεροβάπτισμα). Ἐπίσης διὰ νὰ μὴ χειροτερεύσῃ ἡ κατάστασις ἀσθενοῦς τινος εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπιτραπῇ εἰς αὐτὸν ἡ κατάλυσιν τῆς νηστείας Τετάρτης και Παρασκευῆς ἢ τῆς Τεσσαρακοστῆς (Πρβλ. ζθ' ἀποστολ. κανόνα). Και εἰς τὰς δύο ἀνωτέρω περιπτώσεις ἰσχύει τὸ λεγόμενον ὑπὸ τῆς Πενθέκτης Οἰκ. Συνόδου (πη' κανών): «Ὡστε διὰ πάντων προτιμητέαν ἡγεῖσθαι τὴν τοῦ ἀνθρώπου σωτηρίαν τε και ἀπάθειαν».

Ὁ καθηγγητῆς Κων. Μουρατίδης λέγει, ὅτι διὰ τοῦ θεσμοῦ τῆς ἐκκλησιαστικῆς οἰκονομίας «ὑπερνικᾶται τὸ γράμμα τοῦ νόμου, ὅπερ ἀποκτείνει και διακηρύσσεται, ὅτι τὸ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ δίκαιον ὑφίσταται χάριν τῶν πιστῶν, οὐδόλως ἀποτελοῦν αὐτοσκοπὸν»⁴⁵. Και ἀλλαχοῦ προσθέτει, ὅτι ὁ θεσμὸς τῆς οἰκονομίας «καθιστᾷ τὸ Κανονικὸν δίκαιον οὐσιωδῶς διάφορον οὐ μόνον ἀπὸ τὸ δίκαιον τῶν ἐγκοσμίων ὀργανισμῶν, ἀλλὰ και ἀπὸ αὐτὸν τὸν νόμον τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης και δὴ και ὡς διεμορφώθη οὗτος ἐν τῇ Συναγωγῇ κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Κυρίου»⁴⁶.

Εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο θὰ ἠδύνατό τις νὰ παρατηρήσῃ τὰ ἐξῆς, συγκρίνων τὸν θεῖον νόμον (τοὺς κανόνας τῆς Ἐκκλησίας) πρὸς τοὺς ἀνθρωπίνους νόμους, ἐπιτυγχάνων οὕτω και μεγαλύτεραν διευκρίνησιν τοῦ χαρακτῆρος τῶν ἱερῶν κανόνων: "Ὅτι τῶν ἰ. κανόνων τὸ μὲν κῦρος εἶναι ἀπόλυτον, ἐνῶ ἡ ἰσχὺς σχετική. Ἀντιθέτως, τῶν ἀνθρωπίνων νόμων τὸ μὲν κῦρος εἶναι σχετικόν, και ὅμως παρ' ὅλα ταῦτα ἡ ἰσχὺς εἶναι συνήθως ἀπόλυτος, ἡ ἐφαρμογὴ των τ.ἔ. εἶναι ἐν πολλοῖς ἄτεγκτος»⁴⁷.

γ) Ἐκτὸς ὅμως τῆς ἀνωτέρω συγκεκριμένης μορφῆς τῆς ἐκκλησιαστικῆς οἰκονομίας ἔχομεν και ἐν εἶδος ἰδιοτύπου, θὰ ἔλεγέ τις μονιμωτέρας ἢ παρατεταμένης οἰκονομίας. Θὰ ἠδυνάμεθα ταύτην νὰ χαρακτηρίσωμεν και ὡς σιωπηρὰν οἰκονομίαν.

Ἐν πρώτοις δέον νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψει, ὅτι ὡς πρὸς τὸ θέμα τῆς παρατάσεως και τῆς διαρκείας τοῦ χρόνου ἐφαρμογῆς τῆς οἰκονομίας δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ

44. Πρβλ. μθ' και ν' ἀποστολικὸς κανόνας.

45. Κ ω ν. Μ ο υ ρ α τ ῖ δ ο υ, Τὸ δίκαιον τῆς χάριτος και αἰ σπουδαιότεραι διαφοροποιήσεις ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ διοργανώσει, Ἐν Ἀθήναις 1967, σελ. 299.

46. Πρβλ. Κ. Μ ο υ ρ α τ ῖ δ ο υ, Τὸ δίκαιον τῆς χάριτος, σελ. 296.

47. Βεβαίως κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ Χριστιανικοῦ πνεύματος και τὸ κοσμικὸν δίκαιον λαμβάνει ὑπ' ὄψει του τὰς διαθέσεις και τὴν ἀδυναμίαν τοῦ ἀνθρώπου, ὡς και τὰς ἐπικρατούσας συνθήκας. Πρβλ. Κ ω ν. Μ ο υ ρ α τ ῖ δ ο υ, Μαθήματα Κανονικοῦ Δικαίου, Ἐν Ἀθήναις, σελ. 51-52.

σταθερὸν ὄριον, οὔτε σοβαρὰ διαφωνία καὶ ἀντίρρησης ἐπ' αὐτοῦ τοῦ θέματος, διότι κατ' ἀρχὰς ἡ ἔννοια τοῦ χρόνου εἶναι συμβατική. Πρβλ. καὶ τὸ χωρίον Β' Πέτρου 3,8: «Ἐν δὲ τούτῳ μὴ λανθανέτω ὑμᾶς, ἀγαπητοί, ὅτι μία ἡμέρα παρὰ Κυρίῳ ὡς χίλια ἔτη καὶ χίλια ἔτη ὡς ἡμέρα μία». Πρβλ. καὶ Ψαλμ. 89 (90)4. Ἐξ ἄλλου δέον νὰ σημειωθῆ, ὅτι ἡ διάρκεια ἐφαρμογῆς ἐκκλησιαστικῆς τινος οἰκονομίας δύνανται νὰ ποικίλλῃ ἀναλόγως τῆς περιπτώσεως καὶ τῶν περιστάσεων. Πρβλ. τὸ ὑπὸ Θεοδώρου τοῦ Στουδίτου λεγόμενον: «Τῶν οἰκονομιῶν αἱ μὲν πρὸς καιρὸν γεγόνασι παρὰ τῶν πατέρων, αἱ δὲ τὸ διηνεκὲς ἔχουσιν»⁴⁸.

Ἐχαρακτήρισamen τὸ εἶδος τοῦτο τῆς οἰκονομίας καὶ ὡς σιωπηράν, διότι ἡ χορηγήσις αὐτῆς συνήθως λαμβάνει χώραν ἄνευ οὐδεμιᾶς ἰδιαιτέρας μνείας ἢ ἐξαγγελίας τῆς ὑπὸ τοῦ ἀρμοδίου ἐκκλησιαστικοῦ ὄργάνου ἐφαρμοζομένης οἰκονομίας⁴⁹. Ἀπλῶς τὸ ἀρμόδιον ἐκκλησιαστικὸν ὄργανον σιωπηρῶς ἀνέχεται ἔνεκα τῶν περιστάσεων τὴν παρέκκλισιν τῶν πιστῶν ἐκ τῆς μὴ πιστῆς καὶ ἀκριβοῦς ἐφαρμογῆς ἱερῶν τινων κανόνων, χωρὶς νὰ ἐπιβάλλῃ τὴν προβλεπόμενην ποινήν. Τοῦτο θὰ ἠδύνατό τις νὰ εἴπῃ π.χ., ὅτι συμβαίνει σήμερον, ὅτε ἔχομεν κανόνας τινάς, οἵτινες, ἐνῶ ἔχουν αἰώνιον καὶ ἀπόλυτον κῦρος, δεικνύουν τ. ἔ. τὸ ὀρθὸν καὶ τὸ ἰδανικόν, ἐν τούτοις εὐρίσκονται ἐν ἀδραναίᾳ, ἐν ἀργίᾳ, ἐν μὴ ἰσχύϊ, ἐφαρμοζομένης τῆς σιωπηρᾶς οἰκονομίας.

[Σημείωσις. Πρὶν ἢ χωρήσωμεν κατωτέρω, τίθεται τὸ ἐξῆς ἀπὸ ποιμαντικῆς ἐπόψεως ἐρώτημα: Τί εἶναι προτιμότερον, νὰ λαμβάνῃ χώραν ἢ ἐφαρμογὴ τοῦ εἴδους τούτου τῆς σιωπηρᾶς οἰκονομίας, ὡς συνήθως γίνεται σιωπηρῶς, ἢ κατόπιν γνωστοποιήσεως πρὸς τὸ πλήρωμα τῆς Ἐκκλησίας; Ἐπ' αὐτοῦ θὰ ἠδύνατό τις νὰ εἴπῃ τὰ ἐξῆς: Ἐκεῖνο, ὅπερ προέχει, εἶναι τὸ ὅτι ἢ ἐφαρμογὴ αὕτη τῆς σιωπηρᾶς οἰκονομίας ὀφείλει νὰ γίνεται ἐν γνώσει καὶ ἐν ἐπιγνώσει τῶν ἐκκλησιαστικῶν ὀργάνων, ὥστε νὰ εἶναι ἔτοιμα καὶ «πρὸς ἀπολογία πάντι τῶ αἰτοῦντι λόγον» (Α' Πέτρ. 3,15). Ὡς πρὸς τὸ ζήτημα ὅμως, ἐὰν ἢ ἐφαρμογὴ αὕτη πρέπει νὰ γίνεται καὶ ἐν γνώσει τοῦ ποιμνίου, τοῦτο ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς συγκεκριμένης περιπτώσεως. Ἐὰν δηλονότι τὸ ἐν λόγῳ ζήτημα ἔχῃ λάβει διαστάσεις ἐντὸς τοῦ πληρώματος τῆς Ἐκκλησίας καὶ δημιουργῆ ἀνησυχίαν ἢ σκανδαλισμὸν αὐτοῦ, ὀφείλει ἢ ἐκκλησιαστικὴ ἀρχὴ νὰ λάβῃ σαφῆ θέσιν καὶ νὰ διαφωτίσῃ τὸν λαὸν τί σχετικῶς συμβαίνει ἢ τί δέον γενέσθαι. Ἐὰν ὅμως ἢ ἀργία ἐνὸς κανόνος δὲν προξενῆ ζητήματα ἢ προβλήματα εἰς τὸ πλήρωμα τῆς Ἐκκλη-

48. Θεοδώρου Στουδίτου, Ἐπιστολὴ ΜΘ', Ναυκρατίῳ τέκνῳ, P.G. 99, 1085D. Πρβλ. Ἱερ. Κοτσώνη, ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 147 ἐξ.

49. Δέον νὰ ληφθῆ ὑπ' ὄψει, ὅτι εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς κανονικῆς οἰκονομίας ἀναγράφεται ἐπὶ τοῦ σχετικοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἐγγράφου (ἄδεια, γράμμα ἢ ἐγκύκλιος) ρητῶς ἢ ἔκτασις τῆς παρεχομένης οἰκονομίας. Πρβλ. Ἀ. Ἀλιβιζάτου, Ἡ οἰκονομία, σελ. 104 ἐξ.

σίας, πολύ δὲ περισσότερο ἐὰν δὲν ἐπιφέρῃ βλάβην τινὰ εἰς αὐτό, τότε εἶναι δυνατὸν ἢ ἐκκλησιαστικὴ ἡγεσία νὰ μὴ προβαίνειν εἰς δημοσίαν λήψιν θέσεως, διὰ νὰ μὴ προκληθῇ ἄκαιρός τις ἀνησυχία ἢ ἀναταραχὴ μεταξὺ τοῦ πληρώματος τῆς Ἐκκλησίας].

Μετὰ τὴν ἀνωτέρω παρένθεσιν θὰ ἡδύνατό τις νὰ προσθέσῃ καὶ τὸ ἐξῆς: Ἡ Ἐκκλησία διὰ τῆς προσωρινῆς ἢ παρατεταμένης ἀναστολῆς τῆς ἰσχύος — ὄχι τοῦ κύρους — τῶν ἱερῶν κανόνων συνεχίζει τὴν οἰκονομίαν τοῦ Θεοῦ, προκειμένου νὰ «ζητήσῃ καὶ νὰ σώσῃ» τὸν ἄνθρωπον (Πρβλ. Λουκ. 19,10). Συνεχίζει τὴν θεῖαν οἰκονομίαν εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς σωτηρίας. Διαρκῶς ἢ ἐπανειλημμένως συγκαταβαίνει πρὸς τὴν ἀνθρωπίνην ἀδυναμίαν καὶ ἀνέχεται χωρὶς νὰ τιμωρῇ τὴν παρέκκλισιν ἐκ τῆς ἀκριβείας, διὰ νὰ βοηθήσῃ τὸν ἄνθρωπον, νὰ διατηρήσῃ αὐτὸν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ νὰ τὸν προωθήσῃ εἰς τὴν κατὰ Χριστὸν ζωὴν, εἰς τὴν ἐπίγνωνσιν τῆς ἀληθείας πρὸς ὀλοκλήρωσιν τῆς προσωπικότητός του «εἰς ἄνδρα τέλειον»⁵⁰.

5. Παρανοήσεις τινές.

(Αἰτίαι καὶ πρόληψις αὐτῶν).

Καὶ ὅμως, αὐτὸ τὸ σωτηριῶδες καὶ πλήρες ἀγάπης καὶ συμπαθείας διὰ τὸν ἄνθρωπον ἔργον τῆς Ἐκκλησίας ἐξέλαβόν τινες ὡς ἀφορμὴν, διὰ νὰ ὑποστηρίξουν, ὅτι οἱ κανόνες δὲν ἔχουν ἀπόλυτον κύρος, ἢ ὅτι εἶναι προσωρινοὶ καὶ σχετικοί, ἀνθρώπινα κατασκευάσματα. Ἄρα εἶναι ἀχρηστοὶ καὶ ἐπομένως πρέπει νὰ καταργηθοῦν. Ἡ τοιαύτη ἐσφαλμένη ἀξιολόγησις τῶν ἱερῶν κανόνων ὀφείλεται εἰς τὸ γεγονός, ὅτι οἱ ἱεροὶ οὔτοι κανόνες καὶ γενικῶς αἱ σχετικαὶ πρὸς αὐτοὺς ἐνέργειαι (ἐφαρμογὴ ἢ μὴ) τῆς Ἐκκλησίας ἐκρίθησαν, «ἐμετρήθησαν» μὲ ἀνθρώπινα, κοσμικὰ κριτήρια. Ὁ ἀ ἔλεγε τις, ὅτι ἰδιαιτέρως εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην ἰσχύουν οἱ λόγοι τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, ὅτι δηλαδὴ «ἀνθρωπίνοις λογισμοῖς τὰ τοῦ Θεοῦ μετρήσαντες ἡσχύνθησαν ἐπὶ τῇ οἰκονομίᾳ»⁵¹.

Ἡ παρανόησις δὲ αὕτη εἰδικώτερον ὀφείλεται καὶ εἰς μίαν σύγχυσιν τῶν ἐννοιῶν. Εἰς μίαν ταύτισιν τῶν ἐννοιῶν («κύρος» καὶ «ἰσχύς») τῶν ἱερῶν κανόνων. Ὡς ὅμως διαπιστοῦται ἐκ τῶν ἀνωτέρω δὲν σημαίνουν τὸ αὐτό. Εἰδομεν δηλονότι, ὅτι εἶναι δυνατὸν εἰς ὠρισμένας σοβαρὰς περιπτώσεις καὶ διὰ λόγους ἀνάγκης (ψυχικῆς ἢ σωματικῆς) ἢ ἰσχύς καὶ ἢ ἐφαρμογὴ τῶν ἱερῶν

50. Ἐφεσ. 4,13. Ἐκ τῶν ἀνωτέρω διαφαίνεται καὶ ἡ φύσις καὶ ὁ χαρακτήρ τοῦ Κανονικοῦ Δικαίου τοῦ δικαίως ἐπονομαζομένου Δικαίου τῆς Χάριτος. Πρβλ. Κων. Μοῦρατιδου, Τὸ δίκαιον τῆς Χάριτος.

51. Ἰω. Χρυσοστόμου, Ὁμιλ. Β', Εἰς Β' πρὸς Τιμόθεον Ἐπιστολῆν, Ρ.Γ. 62, 607Α.

κανόνων νὰ ἀναστέλλεται, νὰ ἀδρανεῖ, τ.ἔ. νὰ εἶναι σχετική, καὶ ὅμως τοῦτο νὰ μὴ ἔχη οὐδεμίαν δυσμενῆ ἐπίπτωσιν εἰς τὴν αὐθεντίαν, εἰς τὸ ἀπόλυτον κῦρος αὐτῶν.

Τοῦτο διακρίνεται σαφῶς, ἐὰν λάβωμεν ὑπ' ὄψει ὀρισμένα χαρακτηριστικὰ καὶ εὐγλωττα γεγονότα καὶ ἐνεργείας («Πράξεις») τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν ἀρμοδίων ὀργάνων Αὐτῆς. Οὕτω: Πρῶτον, εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς συγκεκριμένης ἐγγράφου (καὶ κατόπιν αἰτήσεως) παροχῆς τῆς οἰκονομίας εἶναι ὑποχρεωμένον τὸ ἀρμοδίον ἐκκλησιαστικὸν ὄργανον, τὸ ὁποῖον προβαίνει εἰς τὴν χορήγησιν τῆς οἰκονομίας, νὰ ἀναγράφη ἐπὶ τῆς σχετικῆς ἀδείας ἐκτὸς τῆς παρεχομένης οἰκονομίας καὶ τὴν ἀκριβείαν⁵². Νὰ τονίξῃ δηλαδὴ τὸ ὀρθὸν καὶ τὸ κανονικὸν (τὸν σχετικὸν κανόνα), ἐκ τοῦ ὁποῦ κατ' οἰκονομίαν ὑποχωρεῖ προσωρινῶς καὶ συγκαταβαίνει διὰ τὴν θεραπείαν τῆς ἀνάγκης καὶ τὸ γενικώτερον καλὸν τοῦ μέλους τῆς Ἐκκλησίας. Ἐπειδὴ δὲ ἀκριβῶς λαμβάνει χώραν ἡ ὑπόδειξις αὕτη τοῦ κανονικοῦ, δι' αὐτὸν τὸν λόγον καὶ τινες ὀρθῶς λέγουσι, ὅτι ἡ οἰκονομία δὲν καταλύει, ἀλλ' ἀντιθέτως ἐδραιοῖ τοὺς κανόνας καὶ ἐνισχύει τὸ κῦρος αὐτῶν.

Ἐπομένως, τὸ ὅτι δὲν ἔχει ἰσχὺν ἢ δὲν ἐφαρμόζεται αὐτὴν τὴν στιγμήν εἰς κανόν, τοῦτο δὲν σημαίνει ὅτι ὁ κανὼν οὗτος δὲν ἔχει ἀπόλυτον κῦρος αὐτὸς καθ' ἑαυτόν. Καὶ εἶναι προσέτι δυνατὸν ἢ μὴ ἰσχὺς ἢ ἢ μὴ ἐφαρμογὴ αὐτοῦ νὰ διαρκέσῃ καὶ χίλια ἔτη εἰς μίαν τοπικὴν Ἐκκλησίαν, χωρὶς καὶ πάλιν τοῦτο νὰ ἔχη δυσάρεστον τινα ἐπίπτωσιν εἰς τὸ κῦρος αὐτοῦ. Ἐὰν εἶναι πιθανὸν αἱ σημεριναὶ περιστάσεις νὰ ἀπαιτοῦν τὴν μὴ πιστὴν ἐφαρμογὴν κανόνος τινός, τοῦτο δὲν ἀποκλείει τὸ ἐνδεχόμενον αὔριον ἢ Ἐκκλησία πρὸς ὄφελος τοῦ πληρώματος αὐτῆς νὰ ἐπαναφέρῃ εἰς τὸ προσκῆμιον τὸν κανόνα τοῦτον, νὰ ἀνανεώσῃ τὴν ἰσχὺν αὐτοῦ καὶ νὰ ἀπαιτήσῃ τὴν πλήρη ἐφαρμογὴν του.

Καὶ τὸ γεγονός τοῦτο τῆς ἀνανεώσεως ἀποτελεῖ ἐν δεύτερον εὐγλωττον στοιχείον εἰς τὴν μακροαίωνα πράξιν τῆς Ἐκκλησίας. Ἡδη, οἱ ἱεροὶ κανόνες πολλάκις «ἀνανεοῦν» παλαιότερους κανόνας. Τοῦτο βλέπομεν συγκεκριμένως π.χ. εἰς τὸν γ' κανόνα τῆς Πενθέκτης Οἰκουμενικῆς Συνόδου, ὅστις λέγει: «Ὁρίζοντες ἀπὸ τοῦ παρόντος, καὶ ἀ ν α ν ε ο ὕ μ ε ν ο ι τὸν κανόνα τὸν διαγορεύοντα κλπ.» καὶ ἀναφέρεται ἐν συνεχείᾳ εἰς τὸν ιζ' ἀποστολικὸν κανόνα⁵³. Ἐπίσης εἰς τὸν η' καν. τῆς αὐτῆς Συνόδου ἀναγιγνώσκομεν: «Ἐν πᾶσι τὰ ὑπὸ τῶν ἁγίων Πατέρων ἡμῶν θεσπισθέντα καὶ ἡμεῖς κρατεῖν βουλόμενοι, ἀ ν α ν ε ο ὕ μ ε ν καὶ τὸν κανόνα τὸν διαγορεύοντα, καθ' ἕκαστον ἔτος συνόδου τῶν ἐν ἐκάστη ἐπαρχίᾳ γίνεσθαι ἐπισκόπων...»⁵⁴. Πρβλ. καὶ τὸν στ' καν. τῆς Ζ' Οἰ-

52. Πρβλ. Ἁ. Ἀ λ ι β ι ζ ᾶ τ ο υ, Ἡ Οἰκονομία, σελ. 105.

53. Ρ ᾶ λ λ η—Π ο τ λ ῆ, τόμ. Β', σελ. 313.

54. Ἀναφέρεται τ.ἔ. εἰς τὸν λζ' ἀποστολ. κανόνα καὶ ε' καν. τῆς Α' Οἰκ. Συνόδου (Ρ ᾶ λ λ η—Π ο τ λ ῆ, τόμ. Β', σελ. 324). Πρβλ. καὶ μθ' καν. τῆς αὐτῆς (α ὕ τ ὅ θ ι, σελ. 423).

κουμ. Συνόδου: «Τοῦτον οὖν τὸν κανόνα καὶ ἡμεῖς ἀνανεοῦμεν· καὶ εἴ τις εὗρεθῆ ἄρχων τοῦτο καλύων, ἀφοριζέσθω»⁵⁵. Ἡ ἀνανέωσις αὕτη ὑποδηλοῖ, ὅτι ἂν καὶ ἡ ἰσχύς κανόνος τινὸς ἐνίοτε ἐν τῇ πράξει ἢ καὶ διὰ λόγους οἰκονομίας ἡτόνει, ἐν τούτοις τὸ κύρος αὐτοῦ παρέμενεν ἀπαραιμείωτον.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω δύναται τις νὰ καταλήξῃ εὐκόλως εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι δὲν δυνάμεθα νὰ ἐξαρθήσωμεν τὸ ἀπόλυτον κύρος ἐνὸς κανόνος ἐκ τῆς μὴ ἐφαρμογῆς καὶ ἰσχύος αὐτοῦ εἰς μίαν προσωπικὴν περίπτωσιν, ἢ εἰς μίαν ὀρισμένην ἐκκλησιαστικὴν περιφέρειαν ἢ εἰς μίαν συγκεκριμένην ἐποχὴν. Ἐπειδὴ εἷς κανὼν δὲν τηρεῖται ὑφ' ὅλων τῶν πιστῶν ἢ δὲν ἐφαρμόζεται εἰς τὴν ἰδικὴν μας περιοχὴν ἢ εἰς τὴν σημερινὴν ἐποχὴν, εἴτε διότι εὕρισκόμεθα ὑπὸ διαφορετικὰς ἢ δυσμενεῖς συνθήκας καὶ καταστάσεις, εἴτε ὑπὸ διαφόρους ἄλλας ἀνάγκας καὶ ἀδυναμίας, δὲν ἔπεται, ὅτι δὲν δύναται νὰ ἐφαρμοσθῆ εἰς ἄλλας περιοχὰς ἢ εἰς ἄλλας ἐποχὰς ἢ ὑπὸ ἄλλων χριστιανῶν. Ἐὰν ἐδεχόμεθα τοῦτο ὡς ὀρθόν, θὰ ἐκινδυνεύομεν νὰ χαρακτηρισθῶμεν, ὅτι κρίνομεν ὑποκειμενικῶς — ἐγωκεντρικῶς, ἢ ὅτι σκεπτόμεθα περιορισμένως (στενῶς) τοπικῶς καὶ χρονικῶς.

Βεβαίως, ὡς διαπιστοῦται καὶ ἐκ τῶν πραγμάτων, δύναται τις νὰ εἴπῃ, ὅτι θὰ προελαμβάνοντο καὶ θὰ ἀπεφεύγοντο αἱ ἀνωτέρω ἐσφαλμένα ἐκτιμήσεις καὶ παρανοήσεις, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸ θέμα τῶν ἱερῶν κανόνων, ἐφ' ὅσον θὰ ἐγίνετο μία καθ' αὐτὸ θεολογικὴ θεώρησις τῶν ἱερῶν κανόνων μὲ γνήσια ἐκκλησιαστικὰ κριτήρια καὶ οὐχὶ μὲ ἀνθρώπινα μέτρα⁵⁶. Διὰ τοῦτο ὀρθῶς

55. Ράλλη—Ποτλή, τόμ. Β', σελ. 577. Λέγουν τινές, ὅτι πρέπει νὰ γίνῃ κωδικοποίησις τῶν κανόνων, διότι οὗτοι περιέχουν «περιττὰς ἐπαναλήψεις, αἱ ὁποῖαι δὲν ἐξυπηρετοῦν οὐδένα ἀπολύτως σκοπόν, ἐφ' ὅσον τὸ περιεχόμενον των εἶναι ἀπολύτως τὸ αὐτό». Νομίζομεν ἡμῶς, ὅτι καὶ ἡ συναγωγὴ τοῦ ἀνωτέρω περὶ ἀνανέωσεως τῆς ἰσχύος τῶν κανόνων συμπέρασματος, ὀφείλει νὰ ἐμβάλῃ ἡμᾶς εἰς περισκεψιν ὡς πρὸς τὴν ἐπίσπευσιν τῆς κωδικοποιήσεως αὐτῶν. Τὸ σύνολον τῶν κανόνων εἶναι εἰς ἀναμφισβήτητος πολῦτιμος θησαυρὸς ὅχι μόνον διὰ τὴν πορείαν τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ὀρθὴν γνῶσιν αὐτῆς. Διὸ ὀφείλει νὰ γίνῃ προηγουμένως ἐνδελεχῆς μελέτη καὶ ἀξιολόγησις τοῦ περιεχομένου τούτων, πρᾶγμα ὅπερ δὲν θὰ παύσῃ νὰ ἀποτελῆ καθῆκον τῶν κανονολόγων καὶ μετὰ τὴν κωδικοποίησιν αὐτῶν. Πρβλ. Παντελεήμονος Καρανικόλα (Μητροπολίτου Κορινθίας), Κλεις τῶν ἱ. κανόνων τῆς Ἀνατολικῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, Ἀθήναι 1970, σελ. η': «Καθότι εἰς τοὺς Ἱεροὺς Κανόνας... δύναται τις νὰ διδῆ τὸ πνεῦμα αὐτῶν καὶ νὰ ἐμβαθύνῃ εἰς αὐτό, ὅπερ εἶναι πνεῦμα Θεοῦ, ἀπαύγασμα νοῦ Χριστοῦ καὶ ἐπιστολὴ Κυρίου».

56. Βεβαίως καὶ δι' αὐτὰς τὰς ἐσφαλμένας κρίσεις, συγχύσεις, παρανοήσεις, διαφωνίας κτλ. δύναται νὰ ἰσχύσουν αἱ ἐξῆς παρατηρήσεις τοῦ καθηγητοῦ Μ. Σιῶτου (Ἡ θέσις τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας εἰς τὸν σύγχρονον κόσμον, Ἀνάτυπον ἐκ τῆς Ἀκκλησίας), Ἀθήναι 1974, σελ. 16-17): «Αἱ ἐσωτερικαὶ κρίσεις τοῦ ὀργανισμοῦ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, πέραν τῶν δι' αὐτὰς προσωπικῶν εὐθυνῶν διὰ τὸν οὕτω συντελούμενον σκανδαλισμὸν τῶν συνειδήσεων (βρα Ματθ. 18,7, Λκ. 12,47 καὶ 17,1), θὰ ἦτο δυνατὸν κρινόμεναι ὀρθοδόξως νὰ χαρακτηρισθοῦν ἀφ' ἐνὸς μὲν ὡς ἡ ἐπέκτασις ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς ἄκρας μακροθυμίας τοῦ Θεοῦ, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὡς αἱ ὠδίνες τῆς ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἀναγεννήσεως τοῦ κόσμου,

λέγεται «διὰ τὴν προσέγγισιν, κατανόησιν καὶ ὀρθὴν ἀξιολόγησιν τῶν ἱερῶν Κανόνων, οὐσιώδης καὶ ἀπολύτως ἀπαραίτητος προϋπόθεσις εἶναι ὁ πνευματικὸς συντονισμὸς τοῦ ἐρευνητοῦ αὐτῶν μὲ τὸ πνεῦμα τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν ἱερῶν Κανόνων. Μόνον ἡ ὑπαρξίς τοῦ συντονισμοῦ αὐτοῦ συμβάλλει εἰς τὴν ὑπερνίκησιν τοῦ γράμματος, τὸ ὁποῖον πολλάκις ἀποκτείνει καὶ ἀποκαλύπτει τὸ ἐσώτερον πνευματικὸν μεγαλεῖον τῶν ἱερῶν Κανόνων»⁵⁷. Ἐὰν θελήσῃ τις νὰ θεωρήσῃ καὶ νὰ «μετρήσῃ» τοὺς ἱεροὺς κανόνας καὶ τὰς πνευματικὰς ἐνεργείας τῆς Ἐκκλησίας μὲ ὑποκειμενικὰ ἀνθρώπινα κριτήρια, κινδυνεύει σοβαρῶς νὰ πλανηθῇ, νὰ περιπλανηθῇ καὶ νὰ παραπλανηθῇ.

Τοῦτο δύναται νὰ γίνῃ περισσότερον ἀπτὸν καὶ ἀντιληπτὸν καὶ ἐκ τοῦ ἐξῆς παραδείγματος: Ἰσχυρίζονται πολλοί, ὅτι οἱ κανόνες εἶναι προσωρινοί, διότι δῆθεν δὲν εἶναι δυνατὸν σήμερον νὰ ἐφαρμοσθοῦν, εἶναι ἀνεφάρμοστοι. Ἡ ἀποψὶς ὅμως αὕτη ἀποδεικνύεται ἐσφαλμένη. Ἀποτελεῖ λογικὸν σφάλμα, ὅπερ μαρτυρεῖ λῆψιν τοῦ ζητουμένου. Πράγματι, εἶναι δυνατόν, σήμερον νὰ μὴ δυνάμεθα νὰ ἐφαρμόσωμεν κανόνας τινάς. Τοῦτο ὅμως δὲν ὑποδηλοῖ ὅτι οἱ κανόνες οὗτοι εἶναι ἐσφαλμένοι, ἀλλ' ὅτι ἡμεῖς οἱ ἄνθρωποι σήμερον ἔχομεν ἀπομακρυθῆ τόσον πολὺ ἐκ τοῦ ὀρθοῦ, ἢ ὅτι ἔχομεν ἐξασθενήσει καὶ ἐκφυλισθῆ τόσον, ὥστε νὰ μὴ δυνάμεθα νὰ ἐφαρμόσωμεν τοὺς κανόνας τούτους. Π.χ. ὁ ξθ' κανὼν τῶν Ἀγ. Ἀποστόλων ἐπιβάλλει νηστείαν κατὰ τὴν περίοδον τῆς Μ. Τεσσαρακοστῆς. Τὸ ὅτι ἡμεῖς σήμερον δὲν δυνάμεθα νὰ τηρήσωμεν ταύτην ἀπαρεγκλίτως, διότι αἰσθανόμεθα κατάρπτωσιν τῶν διανοητικῶν ἢ σωματικῶν μας δυνάμεων, τοῦτο δὲν σημαίνει, ὅτι ὁ κανὼν δὲν εἶναι ὀρθός, ἀλλ' ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἰδίᾳ τῶν πόλεων ἔχει ἀπολέσει τὴν παλαιότεραν του ἀντοχήν καὶ βადίζει προφανῶς πρὸς τὴν φθοράν καὶ τὴν καταστροφήν, ἐὰν βεβαίως συνεχίσῃ τὴν σημερινὴν τακτικὴν. Ἐκ τούτου ἀποδεικνύεται, ὅχι ὅτι οἱ κανόνες εἶναι προσωρινοί καὶ σχετικοί, ἀλλ' ἀντιθέτως ὅτι ἡμεῖς οἱ ἄνθρωποι εἴμεθα πολὺ καιρικοί, πολὺ πρόσκαιροι καὶ προσωρινοί, πολὺ σχετικοί⁵⁸.

ὡς ἡ ἀγωνία τοῦ θανάτου τοῦ παλαιοῦ ἀνθρώπου καὶ ὡς ἡ ἐκφρασις τοῦ ἀγῶνος καὶ τῆς πάλης τῶν μελῶν τῆς Ἐκκλησίας κατὰ τῶν δυνάμεων τοῦ κακοῦ. Ὑπεράνω πάντων τούτων, ὑπερεκχειλίζει ἀενάως ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ, τὸ αἰώνιον ἀπαύγασμα τῆς τελείας παναγαθότητος τῶν προσώπων τῆς Ἀγίας Τριάδος». Ἀρκεῖ καὶ μόνον νὰ σημειωθῇ τὸ γεγονός, ὅτι αἱ κρίσεις αὐταὶ ὠθοῦν εἰς τὴν καλλιτέραν διασάφησιν τῶν πραγμάτων.

57. Κ ω ν. Μ ο υ ρ α τ ῖ δ ο υ, Ἡ συνταγματικὴ κατοχύρωσις τῶν ἱερῶν κανόνων, ἐν «Κοινωνία», τόμ. ΙΖ' (1974), σελ. 145. Πρβλ. τ ο ὕ α ὕ τ ο ὕ, Σύγχρονοι κατευθύνσεις ἐν τῇ ἐπιστήμῃ τοῦ Κανονικοῦ Δικαίου, Ἀθήναι 1960, σελ. 31: «Ὁ ἐρευνητὴς τοῦ Κανονικοῦ Δικαίου δέον νὰ ἔχῃ τὴν ἰκανότητα διὰ τῆς κλίσεως καὶ συμμετοχῆς τοῦ πνεύματος νὰ διεισδύσῃ ἕως τῆς οὐσίας καὶ τῆς λειτουργίας τῶν (ἐκκλησιαστικῶν) θεσμῶν. Ἐὰν εἶναι ἀληθές ὅτι «μόνον ὁ ἀγαπῶν ἐννοεῖ», εἶναι ἔτι πλέον ἀληθές, ὅτι ὁ πνευματικὸς συντονισμὸς μετὰ τῆς χριστιανικῆς ἀληθείας, κλασικῶς τὸ «Sentire cum Ecclesia» εἶναι προϋπόθεσις διὰ τὴν βαθεῖαν κατανόησιν τοῦ Κανονικοῦ Δικαίου».

58. Ἐκ τούτων συγχρόνως ὑποδεικνύεται (ἀν μάλιστα δὲν ἀποδεικνύεται), ὅτι ἐκεῖνο

Ἐπίσης ἐκ τῶν ἀνωτέρω ὑποδεικνύεται, ὅτι ὅταν κρίνωμεν τὰ πράγματα ὑποκειμενικῶς, κινδυνεύομεν νὰ κρίνωμεν ἐσφαλμένως. Καί ἔτι πλέον, εἶναι ἐπικίνδυνον νὰ ἀκολουθῶμεν τὰς ἰδικὰς μας ἀπόψεις καὶ νὰ κρίνωμεν τὰ πράγματα μὲ τὰ ἀνθρώπινα κριτήρια, διότι—τὸ καὶ χειρότερον—οὕτω δὲν ἀντιλαμβάνομεθα, ὅτι ὀδηγοῦμεθα πολλάκις (συνήθως) πρὸς τὴν καταστροφήν. Ἐπιπροσθέτως δὲ ὁ κίνδυνος οὗτος ὀφείλει νὰ ἐμβάλλῃ εἰς ἡμᾶς τὴν ἐπιθυμίαν καὶ τὴν φροντίδα, ὅπως ἀποκαταστήσωμεν τὰ πράγματα εἰς τὴν ὀρθήν, εἰς τὴν φυσιολογικὴν τῶν κατὰστασιν καὶ πορείαν τῆ βοήθειά αὐθεντίας τινός⁵⁹.

6. Ἐπίλογος.

Αὐτὴν, λοιπόν, τὴν ἀνάγκην καὶ τὸ αἴτημα ἠθέλησαν νὰ θεραπεύσουν καὶ αἱ Οἰκουμενικαὶ Σύνοδοι διὰ τῆς θεσπίσεως τῶν ἱερῶν κανόνων τῆ ἐπιστασία τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Αὐτὴν τὴν ἀποστολὴν ἔχουν οἱ ἱεροὶ κανόνες καὶ αὐτὴν τὴν αὐθεντίαν παρέχουν. Ὡς «κανόνες» ὑποδεικνύουν τὸ ὀρθὸν καὶ τὴν εὐθειαν ὁδὸν πρὸς αὐτό, πρὸς ἐπίγνωσιν καὶ βίωσιν τῆς ἀληθείας. Εἶναι τὰ φωτεινὰ σημεῖα, οἱ αἰώνιοι φωτεινοὶ δεῖκται⁶⁰, οἵτινες διακρατοῦν ἐντὸς τοῦ ὀπτικοῦ πεδίου τῆς Ἐκκλησίας γενικῶς καὶ ἐκάστου πιστοῦ ἰδιαίτερως ζῶσαν τὴν συνείδησιν τοῦ ἐπιδιωκομένου σκοποῦ, ὅστις εἶναι ἡ τελειοποίησις καὶ ἡ θεοποίησις τοῦ ἀνθρώπου, ἡ ἐπίτευξις τοῦ «καθ' ὁμοίωσιν».

τὸ ὁποῖον συνήθως λέγεται, ὅτι ἡ μέθοδος καὶ τὰ κριτήρια δὲν βλέπουν τὴν οὐσίαν τῶν πραγμάτων καὶ δὲν ἔχουν δυσμενεῖς ἐπιπτώσεις εἰς τὴν ἐξέτασιν αὐτῶν, δὲν εἶναι ἀπολύτως ὀρθὸν καὶ ἀσφαλές. Πρβλ. Ἀρχιμ. Ἰουστίνου Πόποβιτς (Μετ. Ἀθ. ν. Γ. ἱ. β. τ. τ. ε.), "Ἀνθρώπος καὶ Θεάνθρωπος, Ἐκδ. Β', Ἀθήναι 1970, σελ. 125: «Ἡ θεανθρωπὴ ἀλήθεια τοῦ Χριστιανισμοῦ δύναται νὰ διαφυλαχθῇ μόνον διὰ τῆς θεανθρωπίνης μεθοδολογίας τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ὁ Κύριος Ἰησοῦς εἶναι ἡ Ἀλήθεια καὶ ἡ Ὁδός. Ἐὰν ἀπομακρυνθῇ τις ἀπὸ τὴν θεανθρωπίνην μεθοδολογίαν, ἀναγκαίως ἀπομακρύνεται καὶ ἀπὸ τὴν θεανθρωπίνην ἀλήθειαν, ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὸν Θεάνθρωπον Χριστόν».

59. Τὰ ἀνωτέρω γεγονότα καὶ οἱ κίνδυνοι ὀφείλουν νὰ ὀδηγοῦν ἡμᾶς εἰς συναίσθησιν τῶν ἀδυναμιῶν καὶ εἰς τὴν ταπεινοφροσύνην. Ἡ χρησιμότης καὶ ἡ ἀναγκαιότης τῆς ταπεινοφροσύνης ὑπογραμμίζεται πολλάκις εἰς τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν. Οὕτως, ἀπὸ τὸν καθημερινῶς ἐπαναλαμβάνομενον εἰς τὴν Ἐκκλησίαν ν' (50ὸν) ψαλμὸν διδασκόμεθα, ὅτι «καρδίαν συντετριμμένην καὶ τεταπεινωμένην ὁ Θεὸς οὐκ ἐξουδενώσει» (Ψαλμ. 50,19). Ὡσαύτως εἶναι γνωστὸν τὸ θεόπνευστον χωρίον «ὁ Θεὸς ὑπερηφάνους ἀντιτάσσειται, ταπεινοὺς δὲ διδοῖσιν χάριν» (Ἰακ. 4,6 καὶ Α' Πέτρ. 5,5). Καὶ ὁ Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος τονίζει περὶ τῆς ταπεινοφροσύνης: «Θεμελίός ἐστι τῆς καθ' ἡμᾶς φιλοσοφίας ἡ ταπεινοφροσύνη» (Ἰω. Χρυσόστομος, Πρὸς τοὺς οὐκ εἰς δέον χρωμένους τῶ ἀποστολικῶ ρητῶ τῶ λέγοντι Ἐἴτε προφάσει, εἴτε ἀληθείᾳ Χριστὸς καταγγέλλεται' καὶ περὶ ταπεινοφροσύνης), Ρ.Γ. 51, 312D.). Οὕτως ἡ ταπεινοφροσύνη φαίνεται, ὅτι ἀποτελεῖ καὶ μίαν ἐπὶ μέρους ἀρίστην ὁδὸν (μέθοδον) εὐρέσεως τῆς ἀληθείας καὶ ἀλλαγῆς, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ἔρευαν τῶν ἱερῶν κανόνων. Εἰς τὸ θέμα τοῦτο θὰ ἐπανέλθωμεν, Θεοῦ θέλοντος, εἰς ἄλλην ἐργασίαν.

60. Κων. Μουρατίδου, Τὸ αἰώνιον κύρος τῶν ἱερῶν κανόνων, Ἀθήναι 1972, σελ. 51.

Ἄλλοίμονον ἐὰν οἱ κανόνες οὗτοι προσηρμόζοντο ἐκάστοτε πρὸς τὰς ἀντιλήψεις καὶ πρὸς τὴν ἠθικὴν καὶ πνευματικὴν κατάστασιν τοῦ πλανωμένου καὶ περιπλανωμένου ἀνθρώπου. Τότε καὶ «τὸ ἀπολυτρωτικὸν μῆνυμα τοῦ Θεοανθρώπου θὰ εἶχε προδοθῆ καὶ πᾶσα δυνατότης πνευματικοῦ ἀγῶνος θὰ εἶχεν ἀπολεσθῆ»⁶¹, πᾶσα ἐλπίς πνευματικῆς καὶ ἠθικῆς προόδου θὰ εἶχεν ἀποκλεισθῆ. Διότι εἰς τὴν θέσιν τοῦ Θεοανθρώπου Ἰησοῦ θὰ ἐθέτομεν διαρκῶς τὸ εἶδωλον τοῦ νεωτέρου ἐκκοσμικευμένου καὶ ἐκφυλιζομένου ἀνθρώπου, διὰ νὰ καταλήξωμεν ἴσως ὀλίγον κατ' ὀλίγον καὶ εἰς τὴν κατάστασιν τῶν ἀλόγων ζώων⁶². Καὶ διὰ τοὺς ἱεροὺς κανόνας, ὡς καὶ τὴν ἐφαρμογὴν αὐτῶν ὑπὸ τῶν πιστῶν δύνανται νὰ ἰσχύουν κατ' ἀναλογίαν, ὅσα διὰ τὴν Ὁρθόδοξον Λατρείαν (Θ. Λειτουργίαν κλπ.)⁶³ λέγει ὁ καθηγητῆς Εὐ. Θεοδώρου: «Ἡ Ὁρθόδοξος λατρεία ὀδηγεῖ τὸν ἄνθρωπον εἰς τελειοτάτην ἐπαφὴν πρὸς τὸ ἅγιον, ὑπερέχουσα πάντων τῶν ἀθεϊστικῶν οὐμανιστικῶν συστημάτων, τὰ ὁποῖα συνησπισμένα σήμερον εἰς διεθνεῖς ἐνώσεις ἀρνοῦνται ρητῶς τὰς πνευματικὰς συναρτήσεις τοῦ ἀνθρώπου πρὸς οἰανδήποτε ὑπερβατικὴν θεῖαν πραγματικότητα, διέπονται ὑπὸ ἐνδοκοσμικοῦ ἀνθρωποκεντρισμοῦ, τοποθετοῦν τὸν ἄνθρωπον εἰς τὸ κέντρον τοῦ παντός, ἐκφυλίζονται εἰς τὸν ὕλισμόν, τὸν σχετικισμόν, τὸν ὑποκειμενισμόν καὶ καταπνίγουν θεμελιώδη ἰδιότητα τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς, τὴν πρὸς τὸ θεῖον ροπὴν»⁶⁴.

Ἡ σύνθεσις κανονικῆς «ἀκριβείας» καὶ ἐκκλησιαστικῆς «οἰκονομίας», αἱ ὁποῖαι ἀποτελοῦν δύο ὅψεις ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ «ἔργου τῆς Ἐκκλησιαστικῆς διακονίας πρὸς τὸν καταρτισμὸν τῶν ἀγίων»⁶⁵, προσδίδει ὅλως ἰδιάζοντα πνευματικὸν χαρακτῆρα εἰς τὸ δίκαιον τῆς Ἐκκλησίας. Τοῦτο ἀπιτελεῖ οὐσιώδη λειτουργίαν ἐν τῷ Σώματι αὐτῆς, σκοποῦν εἰς τὴν σύνδεσιν τοῦ πληρώματος μετὰ τῆς Θείας τῆς Ἐκκλησίας Κεφαλῆς. Τὸ δίκαιον τῆς Χάριτος προσδιορίζεται προεχόντως ὡς ἐκ τοῦ ἐπιδιωκόμενου ὑπ' αὐτοῦ σκοποῦ πνευματικὸν καὶ

61. Α ὑ τ ὅ θ ι, σελ. 52.

62. Πρβλ. Ρωμ. 1, 18-32.

63. Ἄλλως τε ἡ σχέσηος μεταξὺ Ὁρθοδόξου Λατρείας καὶ ἱερῶν κανόνων εἶναι στενωτάτη. Τοῦτο διαπιστοῦται καὶ ἐκ τοῦ ὅτι διὰ νὰ εἶναι πράγματι ὀρθόδοξος ἡ Λατρεία καὶ νὰ ἐπιτυγχάνεται ὁ ὑπ' αὐτῆς ἐπιδιωκόμενος σκοπός, ὀφείλει νὰ τελῆται συμφώνως πρὸς τοὺς κανόνας τῆς Ἐκκλησίας (κανονικὸν ἱερέα, κανονικὴν τάξιν κ.τ.λ.). Πρβλ. Ἄ ν. Θ ε ο δ ῶ ρ ο υ, Ἡ Intercommunio ἐξ ἐπόψεως Ὁρθοδόξου Συμβολικῆς, Ἐν Ἀθήναις 1971, σελ. 20: «Τὰ μυστήρια, διὰ νὰ εἶναι δραστικὰ τῆς χάριτος μέσα, δέον ὅπως ἀπαραιτήτως τελῶνται ὑπὸ κανονικῶς κεχειροτονημένων λειτουργῶν (τοῦ ἱερατείου) καὶ δὴ καὶ ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον ἐν τοῖς κόλποις τῆς μιᾶς, ἁγίας, καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας».

64. Ε. Θ ε ο δ ῶ ρ ο υ, Ἡ Ὁρθόδοξος λατρεία ὡς φορεὺς τοῦ ἀνθρωπιστικοῦ ἰδεώδους, ἐν Ἐπισημειωτικῷ τόμῳ ἐπὶ τῇ 1400ῃ ἀμφιετηρίδι τῆς Ἱερᾶς Μονῆς τοῦ Σινᾶ, Ἐν Ἀθήναις 1971, σελ. 376-377.

65. Πρβλ. Ἐφεσ. 4,12.

κατὰ βάσιν ἄγιον καὶ θεῖον δίκαιον, ὡς προερχόμενον ἐξ αὐτοῦ τοῦ θεοῦ τῆς Ἐκκλησίας Δομήτορος»⁶⁶.

Δὲν ὑπάρχει συνεπῶς θέμα καταργήσεως τῶν ἱερῶν κανόνων, τῶν θεοπισθέντων ἢ ἐπικυρωθέντων ὑπὸ τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων. Δὲν εἶναι δὲ ἄνευ σημασίας καὶ τὸ γεγονός, ὅτι ὁ Ἀπόστολος τῶν Ἑθνῶν Παῦλος λέγει: «Νόμον οὖν καταργοῦμεν διὰ τῆς πίστεως; μὴ γένοιτο, ἀλλὰ νόμον ἰσχυροῦμεν» (Ρωμ. 3,31)⁶⁷. Δὲν ὑπάρχει θέμα καταργήσεως, οὔτε θέμα τροποποιήσεως αὐτῶν. Ἀλλὰ ὑπάρχει θέμα ἀναγνωρίσεως τοῦ κύρους καὶ ἐπιγνώσεως τῆς ἀξίας αὐτῶν, θέμα ἀνανεώσεως τῆς ἰσχύος αὐτῶν⁶⁸ καὶ θέμα ἐφαρμογῆς αὐτῶν «μέχρι καταντήσωμεν οἱ πάντες εἰς τὴν ἐνότητα τῆς πίστεως καὶ τῆς ἐπιγνώσεως τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, εἰς ἄνδρα τέλειον, εἰς μέτρον ἡλικίας τοῦ πληρώματος τοῦ Χριστοῦ» (Ἐφεσ. 4,13).

66. Κω ν. Μο υ ρ α τ ἰ δ ο υ, Τὸ δίκαιον τῆς Χάριτος, σελ. 299.

67. Ἐπιπροσθέτως πρβλ. καὶ «τὸ γεγονός, ὅτι ὁ Ἀπ. Παῦλος ἡμιλεῖ περὶ νόμου πίστεως (Ρωμ. γ' 27) καὶ πνεύματος (Ρωμ. η' 2), νόμου πνευματικοῦ (Ρωμ. ζ' 14) καὶ νόμου τοῦ Χριστοῦ (Γαλ. στ' 2), περὶ δὲ τοῦ πιστοῦ ὡς ἐνόμου Χριστοῦ (Α' Κορ. ι' 21). Αὐτὴ αὐτὴ ἡ ἀγάπη προσδιορίζεται ὡς καινὴ ἐντολή, ὡς νέος δηλονότι νόμος (Nova Lex) τῆς Καινῆς Διαθήκης καὶ δὴ καὶ ἐν τῇ ἐννοίᾳ, ὅτι αὐτὴ ἀποτελεῖ τὸ πλήρωμα τοῦ νόμου (Ρωμ. ιγ' 10)» (Κω ν. Μο υ ρ α τ ἰ δ ο υ, Τὸ δίκαιον τῆς Χάριτος, σελ. 298).

68. Τοῦτο δύναται νὰ ἀποτελέσῃ ἐν θέμα καὶ ἔργον τῆς μελλούσης Πανορθοδόξου Συνόδου.